

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Analýza užití deminutiv v anglických překladech pohádek bratří Čapků

The use of diminutives in English translations
of fairy tales by Karel and Josef Čapek

Vypracovala: Eva Schůtová
Vedoucí práce: Mgr. Ludmila Zemková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Českých Budějovicích 19.4.2019

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla velmi poděkovat paní Mgr. Ludmile Zemkové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za cenné rady, výborná doporučení, a především za její milý, trpělivý a skutečně vstřícný přístup po celou dobu psaní této práce. Dále děkuji své rodině a svému příteli za podporu během celého studia.

Abstrakt

Bakalářská práce se bude zabývat výskytem deminutiv v anglických překladech vybraných pohádek Karla Čapka. Předmětem zkoumání bude výskyt a funkce deminutiv ve vybraných autorských pohádkách a jejich anglických překladech. Práce bude rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části autorka vymezí a definuje pojem zdrobnělina, vysvětlí funkční využití deminutiv v češtině, jejich tvoření pomocí deminutivních sufixů a zmíní základní teorii překladu. Dále porovná a vysvětlí jazykové procesy slovo tvoření deminutiv v anglickém jazyce. Hlavním cílem praktické části práce bude komparativní analýza užití zdrobnělin, jejich četnosti, důvody výskytu a překladové ekvivalenty ve vybraných autorských pohádkách a jejich anglických překladech.

Klíčová slova

Deminutivum, překladový ekvivalent, pohádka, slovo tvoření, analýza deminutiv

Abstract

The topic of this bachelor thesis is the occurrence of diminutives in English translations of selected fairy tales by Karel Čapek. The subject of examination is the occurrence and function of diminutives in selected authorial fairy tales and their English translations. The thesis is divided into a theoretical and a practical part. In the theoretical part, the author defines the term diminutive, explains the functional usage of diminutives in Czech as well as their formation by diminutive suffixes, and summarizes the basics of translation theory. The author also compares and explains the language processes of word formation of diminutives in English. The main purpose of the practical part is a comparative analysis of the use of diminutives, their frequency, reasons for their occurrence and their translation equivalents in authorial fairy tales and their English translations.

Key Words

Diminutive, translation equivalent, fairy tale, word formation, analysis of diminutives

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Cíl práce	9
3	Teoretická část.....	10
3.1	Definice deminutiv v českém jazyce	10
3.1.1	Definice dle Čechové.....	11
3.1.2	Definice dle Rusínové.....	11
3.1.3	Definice dle Hubáčka	12
3.1.4	Definice dle Dokulila a kolektivu autorů.....	12
3.2	Přístupy k tvoření deminutiv v českém jazyce	13
3.2.1	Přístup k tvoření deminutiv dle Čechové.....	13
3.2.2	Přístup k tvoření deminutiv dle Rusínové.....	18
3.2.3	Přístup k tvoření deminutiv dle Hubáčka	20
3.2.4	Přístup k tvoření deminutiv dle Dokulila a kolektivu autorů.....	22
3.3	Tvoření deminutiv u dalších slovních druhů	23
3.3.1	Adjektiva	23
3.3.2	Adverbia	23
3.4	Definice deminutiv v anglickém jazyce	24
3.4.1	Definice dle Quirka	24
3.4.2	Definice dle Peprníka	25
3.5	Přístupy k tvoření deminutiv v anglickém jazyce	25
3.5.1	Přístup k tvoření deminutiv dle Quirka.....	25
3.5.2	Přístup k tvoření deminutiv dle Peprníka	27
3.6	Užití deminutiv	29

3.7	Typologie jazyků – český jazyk a anglický jazyk z typologického hlediska	29
3.7.1	Český jazyk z typologického hlediska.....	30
3.7.2	Anglický jazyk z typologického hlediska	30
3.8	Teorie překladu	30
4	Praktická část.....	33
4.1	Úvod k praktické části	33
4.2	Jak Karel Čapek pracuje s jazykem	34
4.3	Knihy bratří Čapků.....	35
4.3.1	Josef Čapek: Povídání o pejskovi a kočičce – jak spolu hospodařili, a ještě o všelijakých jiných věcech (All about Doggie and Pussycat – How They Kept House and All Sorts of Other Things as Well).....	35
4.3.2	Karel Čapek: Dášenska čili život štěněte (Dashenka or, the Life of a Puppy)	39
4.3.3	Karel Čapek: Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přivažek (Nine Fairy Tales and One More Thrown in for Good measure).....	43
4.3.4	Karel Čapek: Povídky z jedné a druhé kapsy (Tales from Two Pockets)...	46
	Závěr	49
	Conclusion.....	51
	Seznam použité literatury.....	53
	Seznam tabulek.....	55
	Přílohy	56

1 Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na zdobněliny, které hojně doplňují lexikální vrstvu češtiny a rodilí mluvčí jich často využívají nejen v dialogu s dětmi. Je tedy zajímavé pozorovat deminutivní tvary slov na základě komparace s anglickým jazykem. V českém i v anglickém jazyce existují specifické jazykové prostředky, jež mohou jednotlivým výrazům dodat deminutivní příznak. Tyto jazykové prostředky lze i kombinovat, a tak vznikají různé varianty, které mohou mít ještě více zdobňující význam. Utvořená deminutiva navíc mohou mít různorodou škálu těchto významů, například označují malou velikost či mají expresivní zabarvení nebo vyjadřují subjektivní postoj mluvčího ke skutečnosti, který je ve většině případů kladný, ale existují i taková, jež prezentují negativní postoj mluvčího. Zdobněliny jsou jednoznačně poměrně významným specifickým rysem českého jazyka a je velmi zajímavé pozorovat tento jev v různých jazycích.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část vymezuje termín zdobnělina, způsob tvoření a užití deminutiv jak v českém jazyce, tak i v anglickém jazyce. Dále je zmíněna typologie jazyků a teorie překladu. Praktická část je uvedena stručnou kapitolou o Čapkově mistrovské práci s jazykem, kde byly vybrány především jevy související se zkoumanými deminutivy. Následují kapitoly s jednotlivými analýzami vybraných knih, na kterých byl prováděn výzkum českých deminutiv a jejich překladových ekvivalentů v anglických překladech. Každá analýza je doplněna o podrobný komentář. Závěr práce je věnován statistikám, zajímavostem a shrnutím.

2 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je zkoumání výskytu, tvoření a funkce deminutiv v českém jazyce a v anglickém jazyce. Výzkum je prováděn na základě komparace konkrétně zvolených děl, především pohádek, bratří Čapků psaných původně v českém jazyce a jejich překladů do anglického jazyka.

3 Teoretická část

3.1 Definice deminutiv v českém jazyce

Deminutiva, zdobněliny, slova zdobnělá, názvy zdobnělé, jména zdobnělá, slovesa zdobnělá – pod všemi těmito označeními lze v různých mluvnících, dílech a publikacích najít definici a proces tvoření deminutiv. Vymezování pojmu deminutivum v publikacích, které jsou vybrány v této práci k definování termínu, je u všech níže zmíněných autorů velmi podobné, avšak každý autor jej studuje více či méně do hloubky. Proto jsou vybrány následující čtyři přístupy, aby bylo evidentní, co je pro všechny přístupy stejné a které publikace nabízejí určité informace navíc.

Pro konkrétní definice pojmu deminutivum různých autorů a přístupů je nezbytné nejprve vymezit termíny expresivní výrazy, expresivita a modifikační kategorie.

Mluvíme-li o expresivních výrazech, jedná se o pojmenování, jež můžeme použít k vyjádření citů a postojů, a to s kladným či záporným subjektivním hodnocením. Jako typický příklad lze vybrat verbum *pít* a jeho expresivní podoby *bumbat*, *chlastat*, anebo substantivum *pes* s expresivními výrazy *pejsánek*, *čokl*, *hafan* (Čechová 1996: 63).

Druhým pojmem souvisejícím s deminutivy je termín expresivita. Expresivita slova souvisí s významem slova, jedná se o vyjádření volního a citového vztahu. Můžeme rozlišit dvojí expresivitu (inherentní a adherentní). Inherentní expresivitu lze poznat na formě slova, expresivum pak řadíme do jazyka. Adherentní identifikujeme v kontextu a v tomto případně expresivum patří do řeči. Lze pozorovat následující příklad z knihy *Čeština – řeč a jazyk* (1996) od Marie Čechové. Sloveso *žrát* totiž expresivem být může i nemusí. Pokud užijeme slovo v následující větě, kde jsou činiteli lidé, jedná se o expresivum: „*Takhle dobře jsme se dlouho nenažrali*“. Ale pokud je činitelem zvíře, tak už se o expresivum nejedná: *Pes sežral všechno*. Při vymezování pojmu expresivita stojí za zmínku i zajímavost hláskového složení – konkrétně konsonanty *f* a *ch*, které se často vyskytují u expresivních výrazů jako například *chrchlat* (kašlat), *funět* (dýchat zhluboka); a vokál *u* po konsonantech *č*, *ň*: *ňuňánek* (pojmenování pro člověka budižkničemu), (Čechová 1996: 63).

Pro slovotvorný proces zdobnělin je třeba vymezit termín modifikační kategorie. Z hlediska pojmenovacích kategorií je způsob tvoření deminutiv řazen pod kategorii modifikační. Jedná se jednu ze tří onomaziologických neboli pojmenovacích kategorií (mutační kategorie, modifikační kategorie, transpoziční kategorie). Kategorie modifikační je často nazývána kategorií obměnnou, a to z toho důvodů, že se nejedná o velkou změnu jako je například mutace, ale jde pouze o obměnu základového pojmu s přidáním nějakého dodatečného příznaku. U deminutiv lze pozorovat přidání příznaku zdobnělosti (substantivum *stromek* vyjadřuje malý strom a obsahuje příznak deminutivnosti), (Čechová 1996: 102).

3.1.1 Definice dle Čechové

Obecně lze říci, že čeští autoři zabývající se slovotvorbou zmiňují deminutiva ve svých dílech často, a proto lze snadno vyhledat detailní informace o tom, co vlastně deminutivum je, jak se tvoří, jak se užívá a kdy se v českém jazyce zdobněliny používají. Pro první definici termínu deminutivum bylo vybráno dílo *Čeština – řeč a jazyk*, Marie Čechová a kolektiv autorů z roku 1996.

Informace o deminutivech jsou zde podrobně uvedeny ve dvou případech u modifikační kategorie, a to u modifikační kategorie při tvoření podstatných jmen a u modifikační kategorie při tvoření sloves, další stručná zmínka o možnosti zdobněnosti je popsána u modifikační kategorie při tvoření přídavných jmen a příslovcí. Uvádí, že i morfemická stavba může mít podíl na expresivitě výrazu. Deminutiva označují jednak malé věci (*hrneček, stolička*), ale také výrazy, jež si nesou expresivní význam. Jako příklad je vybrána následující věta: *To je vodička!* (slovo vodička nám dává najevo, že se jedná o nějakou vodu s příjemnou vlastností – čistá, teplá, průzračná). Také zdobnělá pojmenování zvířat naznačují skutečnost, že se jedná o malá zvířata a zároveň mohou značit i fakt, že jde o zvířata, která jsou nám blízká, milá a pěkná: *kočička, pejsek* (Čechová 1996: 63).

3.1.2 Definice dle Rusínové

Další definice deminutiv uvádí skripta UJEP z roku 1980 *Tvoření slov v současné češtině* od Zdenky Rusínové.

Zdenka Rusínová (1980) ve své publikaci řadí deminutiva substantiv pochopitelně pod kategorii modifikační, kde mimo jiné zmiňuje i augmentativa, jména přechýlená, jména mláďat atd. U modifikační kategorie přídavných jmen, sloves a příslovcí také stručně hovoří o možnosti zdobnění těchto slovních druhů.

Význam deminutivnosti je definován jako složený příznak rysu kvantitativnosti a rysu citového zabarvení, jež může být kladné nebo záporné. Utvořené deminutivum se může vyskytovat ve třech podobách. První podoba deminutiva se skládá z obou rysů (*chlapeček*). Druhá varianta deminutiva obsahuje jen rys kvantitativnosti (*stolek*) a třetí možnost je deminutivum s rysem citového zabarvení (*učítelek, chlapeček* – o dospělém člověku) (Rusínová 1980: 20).

Podmínkou vzniku deminutiva je základové slovo nezdobnělé. Pro představu tohoto pravidla je jako vhodný příklad vybráno slovo *papoušek*. Substantivum *papoušek* není motivováno základovým slovem nezdobnělým, tudíž toto slovo nemůžeme považovat za deminutivum. Trochu komplikovanějším příkladem je slovo *ořezávátko*. Zmíněné slovo by bylo deminutivem pouze tehdy, pokud by existovalo slovo *ořezávadlo* ve stejném významu (Rusínová 1980: 20).

3.1.3 Definice dle Hubáčka

Jaroslav Hubáček se věnuje deminutivům v učebních textech Ostravské univerzity *Tvoření slov v češtině* z roku 1996. V této publikaci jsou deminutiva zařazena do komplexního systému tvoření slov a konkrétně je lze vyhledat ve slovtvorných kategoriích procesu modifikačního oddělení u podstatných jmen, přídavných jmen, sloves a příslovcí. U slovtvorného procesu modifikace lze podle Hubáčka pozorovat příznak deminutivnosti na následujících slovech: *vláček, hajinkat*.

3.1.4 Definice dle Dokulila a kolektivu autorů

Deminutivům se věnuje i Akademická mluvnice češtiny – *Mluvnice češtiny 1* (1986). Autoři Miloš Dokulil, Karel Horálek a kolektiv autorů této mluvnice řadí deminutiva, stejně jako je tomu v již zmíněných dvou zdrojích, ke kategorii modifikační podstatných a přídavných jmen, sloves a příslovcí. Zdobněliny vyznačuje velkou početností a produktivitou tvoření. Mluvnice uvádí, že proces tvoření deminutiv není uzavřen, a to

především proto, že deminutiva můžeme tvořit i ze slov přejatých, nově vzniklých, ale i ze slov starších, pokud k tomu máme významové a stylistické důvody.

V mluvnici najdeme informace o existenci jednotlivých stupňů deminutiv a o dvojí možné modifikaci. Deminutiva mohou základové slovo obměnit kvantitativně (pojmenování menších věcí: *domek, koník, knížka, okénko*). Běžné je doplnění kvantitativního příznaku o příznak emocionální, který se také může vyskytovat samostatně u deminutiv (*tatínek, maminka, sluníčko*), emocionální příznak je zpravidla kladné povahy (Dokulil a kol. 1986).

3.2 Přístupy k tvoření deminutiv v českém jazyce

Pro klasifikaci tvoření deminutiv v českém jazyce byly vybrány čtyři stěžejní zdroje, které byly již použity pro vymezení termínu deminutivum v kapitole 3.1 *Definice deminutiv v českém jazyce*. Jak již bylo zmíněno, jednotlivé zdroje se zabývají tvořením zdrobnělin více či méně podrobně. Všechny použité zdroje popisují a vysvětlují tvoření zdrobnělých jmen a sloves. Další slovní druhy, jež jsou pouze okrajově uvedeny, jsou adjektiva a adverbia, kterým je věnována kapitola 3.3 *Tvoření deminutiv u dalších slovních druhů*.

3.2.1 Přístup k tvoření deminutiv dle Čechové

- **Jména zdrobnělá a lichotná**

První klasifikace deminutiv čerpá z publikace *Čeština – řeč a jazyk* (1996). Jedná se o rozdělení zdrobnělých jmen podle produktivnosti jednotlivých formantů.

Z důvodu vysokého výskytu zdrobnělých slov v češtině, se u mnoha z nich objevují sekundárně specializované věcné významy, které jsou uvedeny níže.

Zdrobňující přípony jsou podle Čechové (1996) dvojího typu: jednoduché *-e/k, -k(a), -k/o, -ík, -ic/e/, -c(e), -in(a)* a druhým typem jsou zdrobňující přípony složené: *-eč/e/k, -ečk(a), -ečk(o), -íč/e/k, -íčk(a), -čk(o)/-íčk(o), -áč/e/k, -ín/e/k, -ink(a), -ink(o), -én/e/k, -enk(a), -énk(o), -án/e/k, -ánk(a), -ouš/e/k, -oušk(a)/-ušk(a), -oušk(o)*.

a) Odvozování příponovými formanty *-/e/k, -k(a), -k(o)*

Tento typ tvoření zdrobnělých jmen se řadí mezi nejproduktivnější. Můžeme jej rozdělit na tři podtypy, a to podle přípon v mužském rodě sufix *-/e/k* tzv. typ „stromek“, v ženském rodě sufix *-k(a)* tzv. typ „lipka“ a ve středním rodě sufix *-k(o)* tzv. typ „zrnko“ (Čechová 1996: 112, 113).

První kategorie podle Čechové (1996): *-/e/k* (typ „stromek“): *ptáček, motýlek, sešitek, cípek, drápek*

KLAS – klásek, hrádek, váček, kvásek

KALICH – kalíšek, lístek

KVĚT – kvítek, plíšek, pařízek, kmínek, kamínek, plamínek, ohýnek

BRUS – brousek, kousek, doubek, sloupek, kroužek

SCHOD – schůdek, tvarůžek, růžek, buček

DVŮR – dvorek, domek, stolek, volek

Druhá kategorie podle Čechové (1996): *-k(a)* (typ „lipka“)

DÍRA – dírka, čárka, bouřka, nožka, srnka, pilka, síťka

HLAVA – hlávka, hromádka, zahrádka

KNIHA – knížka

KLEC – klíčka, vížka, zídka, víska, píčka

KOST – kůstka, libůstka, hora – hůrka

CHALUPA – chaloupka

MÍSA – miska

MOUCHA – muška, hrudka, budka, kulka

PANNA – panenka, SUKNĚ – sukénka/sukýnka, STUDNA – studánka

Třetí kategorie podle Čechové (1996): -k(o) (typ „zrnko“)

OKO – očko, líčko, víčko, sítko

PERO – pérko, ZNAMENÍ – znaménko

BŘIČHO – bříško, KOPYTO – kopýtko

ČELO – čílko, tílko, pírkó, dřívko

SLOVO – slůvko, OLOVO – olůvko

UCHO – ouško

KŘESLO – křesílko, PLÁTNO – pláténko, plátýnko

HOUSE – housátko, telátko, kuřátko, ptáčátko

b) Odvozování příponovým formantem -ík

Oproti nejproduktivnějším formantům -/e/k, -k(a), -k(o) uvádí Čechová (1996) formant -ík jako omezeně produktivní při tvoření deminutiv, což je jednoznačně patrné na značně menším množství výčtu níže uvedených příkladů. Avšak příponový formant -ík najdeme i u specializovaných významů jako jsou například názvy rostlin (*mečík*), názvy brouků (*kovařík, tesařík*) a názvy ptáků (*rybařík*).

Další kategorie podle Čechové (1996): -ík (typ „lesík“)

ČERV – červík, bičík, čertík, kapřík, nosík, orlík, oslík

VÍTR – větřík

NŮŽ – nožík, vozík, dolík, kolík, koník

c) Odvozování příponovými formanty -ic(e), -/e/c, -c(e) rodu ženského, -c(e) rodu středního

V případě těchto formantů hovoří Čechová (1996) o neproduktivních formantech (v případě formantu -ic(e) se jedná o zcela neproduktivní formant). Všechny tyto

formanty mají specializující význam, zřídka expresivní význam a již zmíněný formant -ic(e) může mít i hanlivý význam. Níže lze pozorovat příklady všech formantů této skupiny a u formantu -ic(e) je uveden i příklad slova s hanlivým významem. Příklady u formantů -c(e) rodu ženského a -c(e) rodu středního vnímáme dnes už spíše zastarale.

Čechová (1996) k neproduktivním formantům řadí následující kategorie:

-ic(e) (typ „růžice“)

KOST – kostice, měřice, hranice, lavice, skalice, stolice, trubice, babice

-/e/c: dílec, dvorec, kamenec, obrazec, vlasec, vzorec, sloupec

-c(e) rodu ženského: *čtvrtce* (zastarale jméno) a *Vesce* (vlastní jméno osadní)

-c(e) rodu středního: *dřevce, slovce, stádce*

d) Odvozování příponovými formanty -in(a) rodu mužského a -in(a) rodu ženského

Dalším typem formantu sloužícího k tvoření deminutiv je podle Čechové (1996) formant -in(a). Jedná se o význam především expresivní, jako typická jsou vybrána slova: *klučina* (formant -in(a) rodu mužského) a *dívčina* (formant -in(a) rodu ženského). Například substantivum *mršina* má význam pejorativní.

Odvozování složenými formanty -čk/e/k, -ečk(a), -ečk(o), -íč/e/k, -ičk(a), -íčk(o)/-ičk(o), -áč/e/k, -ín/e/k, -ink(a), -ink(o), -enk(a), -án/e/k, -unk(a), -ouš/e/k, -ušk(a)

Čechová (1996) uvádí u jmen jako poslední formanty tvořící deminutiva tzv. formanty složené, jež přidávají zdobnělinám zesílený deminutivní význam (popřípadě můžeme hovořit i o významu meliorativním). Proto můžeme u některých následujících příkladů deminutiv odvozených složenými příponami vnímat i citový význam a vztah. Existují i slova, kde složené formanty nahrazují jednoduché zdobněliny, protože buď ztrácejí zdobňující význam, anebo zcela chybějí. Tento jev je zřejmý na slovech *duše* a *dušička*, kde jednoduchá zdobnělina chybí a nahrazuje ji složený formant -ičk(a).

Tento jev můžeme pozorovat u následujících příkladů z díla Čechové (1996).

-čk/e/k (typ „stromček“): *domeček, hrneček, vzoreček, kvíteček*

-ečk(a) (typ „knížečka“): *čárečka, dírečka, misečka, srnečka*

-ečk(o) (typ „zrnečko“): *dřívěčko, okénečko, pérečko, vínečko*

-ič/e/k (typ „lesíček“): *červíček, hošíček, keříček, vozíček, větříček*

-ičk(a) (typ „rybička“): *kravička, žabička, růžička, botička, vodička*

-ičk(o) („zrníčko“): *čelíčko, slovíčko, políčko/-ičk(o) očičko*

-áč/e/k (typ „miláček“): *synáček, kmocháček*

-ín/e/k (typ „tatínek“): *strýčínek*

-ink(a) (typ „maminka“): *bábinka, tetinka, tyčinka*

-ink(o): *srdínko/-ink(o) očíčko*

-enk(a) (typ „chvilinka“): *dívěnka, košilenka/-ěnk(a): maměnka*

-án/e/k (typ „hošánek“): *strýčánek, milánek, copánek, nosánek*

-unk(a): *dcerunka, Marunka, Danunka, Barunka, Lidunka*

-ouš/e/k (typ „dědoušek“): *drahoušek, miloušek*

-ušk(a) (typ „bábuška“): *děvuška, dceruška, ženuška, Miluška, Maruška*

- **Slovesa zdobnělá/slovesná deminutiva**

Čechová (1996) se věnuje i klasifikaci sloves zdobnělých. Slovesná deminutiva mají stejné charakteristické rysy jako zdobnělá jména. Lze tedy hovořit o zdobňujícím významu, zjemňování a citovém vztahu uživatele, a to v kladném významu. Zdobnělá slovesa se vyskytují především v rozhovorech s dětmi a v dětské promluvě. Kromě sloves lze jako odvozovací základ vnímat i některá citoslovce. Stejně jako u zdobnělých jmen, tak i u slovesných deminutiv vyjadřují složené formanty větší míru citového zabarvení.

a) Odvozování jednoduchými formanty -it-a(t), -k-a(t) podle Čechové (1996)

-it-a(t): *cupitat, dupitat* (pouze tato dvě slovesná deminutiva)

-k-a(t): *capkat, dupkat, hopkat, papkat, hajkat*

b) Odvozování složenými formanty -ink-a(t), -ičk-a(t), -in-in-k-a(t)

Odvozovací formant -ink-a(t) se podle Čechové (1996) vyskytuje poměrně často. Oproti tomu formant -ičk-a(t) má mnohem menší míru výskytu. A posledním formantem složeného typu u odvozování slovesných deminutiv je formant -in-in-k-a(t), který má zdvojenou složku -in-, tudíž u takových slov vnímáme ještě větší zjemnění a zdrobnění. Pro porovnání jsou níže uvedeny konkrétní příklady. U verba *haját* si lze všimnout, že formanty mohou vytvořit početnou řadu slov, u nichž je evidentní menší či větší záměr zdrobnění: *haját – hajkat, hajinkat, hajičkat, hajjinkat, hajjičkat*

-ink-a(t): *spinkat, hajinkat, hačinkat, papinkat, bumbinkat, čurinkat, lulinkat, kakinkat, blinkat, capinkat, cupinkat, řapinkat*

-ičk-a(t): *hajičkat, papičkat, bumbičkat, capičkat, řapičkat*

-in-in-k-a(t): *capininkat, spininkat, hajjinkat, hačičkat*

3.2.2 Přístup k tvoření deminutiv dle Rusínové

Druhá publikace, jež na klasifikaci deminutiv nahlíží, jsou skripta UJEP z roku 1980 s názvem *Tvoření slov v současné češtině* od Zdenky Rusínové. Názvy zdrobnělé dělí na tři stupně: deminutiva prvního stupně, druhého a třetího. Tyto stupně rozlišují deminutiva podle významu. Druhé dělení se týká jejich formy a jedná se o deminutiva primární, sekundární a terciální. Toto dělení je prezentováno na základě užitých sufixů.

a) Primární deminutiva

Pro maskulina používáme tyto primární sufixy:

-ek, -ík, -ec

Pro feminina používáme tyto primární sufixy:

-eka, -ika, -ice

Pro neutra používáme tyto primární sufixy:

-ko, -átko, -ce

b) Sekundární deminutiva

Pro maskulina používáme tyto sekundární sufixy:

-eček, -íček, -ánek, -ének, -nek

Pro feminina používáme tyto sekundární sufixy:

-ečka, -ička, -ěnka, -inka, -enka, -uška, -ouška

Pro neutra používáme tyto sekundární sufixy:

-ečko, -íčko, -énko, -inko, -átečko

c) Terciální deminutiva

Pro maskulina používáme tyto terciální sufixy:

-čeček, -ečeček, -áneček, -íneček

Pro feminina používáme tyto terciální sufixy:

-čička, -činka, -enečka, -inečka, -ulenka, -ulinka

Pro neutra používáme tyto terciální sufixy:

-íčečko, -íčenko, -énečko, -ínečko

Výše zmíněné rozdělení podle sufixů však nemusí vždy zcela odpovídat významovému stupni. Slovo *kolo* neexistuje s primárním sufixem, se sekundárním sufixem vytvoříme deminutivum *kolečko*, které však vyjadřuje zdobnělinu prvního stupně. Na příkladu se slovem *kolo* tak můžeme vidět výše zmíněnou skutečnost, kdy je první významový stupeň tvořen sekundárním sufixem. Rusínová (1980) uvádí, že podobně jsou na tom i následující dvojice slov: *mušle – mušlička, máma – mamulěnka*.

Dalším důležitým rysem u tvoření deminutiv, kromě primárních, sekundárních, či terciálních sufixů, je i produktivní kvantitativní změna v kmeni. Typickým příkladem je například změna a - á ve slovech *dar – dárek, had – hádek* (Rusínová 1980: 20).

Okrajově Rusínová (1980) zmiňuje i verba, u kterých dochází za použití sufixů -k- a -ink- ke zdrobnění jejich významu. Zřejmé je to například u dvojic sloves *šlapat – šlapkat a spát – spinkat*.

3.2.3 Přístup k tvoření deminutiv dle Hubáčka

Jaroslav Hubáček ve svých učebních textech pro Ostravskou univerzitu *Tvoření slov v češtině* z roku 1996 člení tvoření deminutiv na základě slovotvorného procesu modifikace pro odvozování substantiv a adjektiv do určitých slovotvorných kategorií zmíněných slovních druhů, okrajově dodává informace i o adjektivech a adverbích

a) Odvozování substantiv – názvy zdrobnělé

Nejpočetnější slovotvornou kategorií týkající se deminutiv, kterou Jaroslav Hubáček zmiňuje, tvoří názvy zdrobnělé (deminutiva). Výrazným rysem této slovotvorné kategorie je jednak unifikovanost slovotvorných prostředků a také možnost utvoření deminutiva téměř od každého substantiva. U významové deminutivnosti hovoříme o složeném příznaku, protože zdrobňování může obsahovat rys kvantitativnosti a citového zbarvení. Jednotlivá deminutiva obsahují oba či pouze jeden rys, což lze pozorovat na následujících příkladech (Hubáček 1996: 26): slovo *chlapeček* zahrnuje oba rysy, slovo *dvorek* obsahuje pouze rys kvantitativnosti a slova jako *spisovatelek, zlodějček*, či *chlapeček* pro dospělého muže je typickým příkladem rysu citového zbarvení. Tento expresivní příznak citového zbarvení je ve většině případů pozitivní, ale může být i negativní (pejorativní) a v tomto případě vyjadřuje zmírnění vlastnosti (*zlodějček, darebáček, podvodníček*). Při modifikaci významového základu můžeme podstatné jméno stupňovat (*les-lesík-lesíček*). Aby se skutečně jednalo o deminutivum, musí být nově vytvořené deminutivum motivováno slovem nezdrobnělým, proto slova jako například *papoušek* a *mávátko* nemůžeme považovat za deminutiva.

Stručně Jaroslav Hubáček píše ve své publikaci o typických příponách pro maskulina, feminina a neutra. Nejprve zmiňuje maskulina a mezi typické sufixy, které mohou u slov vytvářet význam deminutivnosti, řadí přípony -ek a -ík (*stolek, domek, dvorek, vláček, sáček, hošík, košík, vozík, mužík, kolík, lesík*). Pokud k těmto slovům přidáme znovu příponu -ek, vznikají sufixy -eček a -íček (*dům-domek-domeček, les-lesík-lesíček*), toto pravidlo však nelze aplikovat na substantiva, která ve svém základovém jméně končí na -k, -c, -č, -h, -ch (*žák-žáček, palec-paleček, koláč-koláček, sníh-snížek, kolouch-koloušek*). Feminina a neutra při tvoření zdobněných jmen používají rodové obměny sufixů mužského rodu. Obměnou přípony rodu mužského může být například přípona -ka pro feminina a -ko pro neutra (*knížka, branka, skříňka, loďka, kostka, zahrádka, zrnko, očko, slůvko*) a druhý stupeň deminutiv pak tvoří složené přípony jako například -íčka, -ečka pro rod ženský a -íčko, -ečko pro rod střední (*knížečka, zahrádečka, chvílečka, nožička, rybička, mistička, zrnéčko/zrníčko, očičko, slovíčko*). U neuter Jaroslav Hubáček ještě zmiňuje rozšířený kmen u vzoru kuře (*kuř-át-ko, hous-át-ko, vnuč-át-ko, koť-át-ko*). Upozorňuje i na možný výskyt defektivní řady zdobnělin rodu středního, což můžeme pozorovat na rozdílech následujících příkladů (*lože-lůžko x kolo-kolečko, pivo-pivečko, město-městečko, štěstí-šťesíčko*) (Hubáček 1996: 26, 27).

b) Odvozování substantiv – názvy mláďat

Jaroslav Hubáček jednou větou zmiňuje zdobněliny i u slovtvorné kategorie názvů mláďat, kde uvádí možné varianty *morčátko, myšátko*, které svým tvarem naznačují nedospělost, nezralost, a proto i u těchto dvou příkladů slovtvorné kategorie názvů mláďat poukazuje na možnost deminutivního významu (Hubáček 1996: 29).

c) Odvozování verb – odvozeniny beze změny vidu

S výjimkou typických sloves odvozených beze změny vidu Hubáček uvádí i příklady odvozených sloves s expresivním příznakem deminutivnosti, a to následující čtyři verba: *tlapat, spinkat, papkat, papinkat* (Hubáček 1996: 35).

3.2.4 Přístup k tvoření deminutiv dle Dokulila a kolektivu autorů

Čtvrtým výchozím zdrojem, který člení deminutiva, je akademická mluvnice češtiny – *Mluvnice češtiny 1* (1986).

Autoři publikace *Mluvnice češtiny 1* (1986) zdůrazňují, že deminutiva můžeme tvořit stále a nejedná se tedy o jev, který by byl nějak omezen. Dělí je na názvy zdrobnělé mužského rodu, ženského rodu a středního rodu s konkrétními deminutivními formanty, podobně jako je tomu ve skriptech UJEP z roku 1980 s názvem *Tvoření slov v současné češtině* od Zdenky Rusínové.

a) Názvy zdrobnělé

U substantiv mužského rodu se opět setkáváme s těmito typickými příklady: *sloupek, kousek, nosík, vozík, větřík, stolek, lesík, lesíček, psík, psíček, syneček, ptáček, žáček*.

Názvy ženského rodu s deminutivním příznakem zastupují příklady: *kostička, knížečka, stráněčka, ručička, hlavička, dcerunka, dceruška, lavička, palička, ulička*.

U středního rodu jmen zdrobnělých pozorujeme jako příkladová slova: *slůvko, dřívko, košťátko, kuřátko, housátko, vajíčko, sklíčko, sluníčko, srdéčko, srdíčko, zrnéčko, zrníčko*.

b) Slovesa zdrobnělá

Slovesa s deminutivním významem jsou typická pro dětskou mluvu. Autoři *Mluvnice 1* uvádí čtyři slovotvorné formanty:

-k-a(t) *capkat, hopkat*

-ink-a(t) *hajinkat, papinkat, spinkat*

-it-a(t) *cupitat*

-inink-a(t) *capininkat* (tento formant vyjadřuje vyšší stupeň expresivního zabarvení)

3.3 Tvoření deminutiv u dalších slovních druhů

Kromě substantiv a verb lze pozorovat příznak zdobnění, a zároveň tedy možnost tvořit deminutivum i u dalších slovních druhů, a to u adjektiv a adverbíí. Zdobňování těchto dvou slovních druhů již není tak obsáhlé jako je tomu u substantiv a verb. I proto o jejich tvoření a výskytu ve vybraných dílech najdeme informace jen velmi okrajově.

3.3.1 Adjektiva

V díle *Čeština – řeč a jazyk* (1996) autorka Marie Čechová řadí namátkou tyto příklady zdobněných adjektiv k významu citově obměňujícím: *maličký, malinký, malounký; teninký, tenounký, tenoulinký, tenouninký; slabounký, slaboučký, slabounký, slaboulinký, slabouličký; hezoučký, hezounký* (Čechová 1996: 127).

Ve skriptech UJEP z roku 1980 s názvem *Tvoření slov v současné češtině* od Zdenky Rusínové lze v kategorii modifikační u adjektiv s citovým zbarvením vyhledat následující čtyři příklady: *chudičký, chudinký, bledounký, bled'ulinký* (Rusínová 1980: 35).

Odvozováním adjektiv s významem deminutivním se zabývá i Jaroslav Hubáček ve svých učebních textech pro Ostravskou univerzitu *Tvoření slov v češtině* z roku 1996. Jako příklady pro adjektiva s expresivním příznakem deminutivnosti uvádí *kraťounký, kraťoučký, kratunký, kratinký* (Hubáček 1996: 33).

Posledním vybraným zdrojem je dílo Dokulila, Horálka a kolektivu autorů *Mluvnice češtiny 1* (1986), ve kterém je zmíněn rys vkládání morfémů (-li-, -ni-, -at-, -in-, -ič-) při tvoření deminutivních přídavných jmen, jež připojují slovu apreciativní hodnocení libosti, což lze chápat jako něco hezkého a příjemného. Zdobnělá přídavná jména ukazují na příkladech: *malilinký, pitomoučký, kratičký, mlad'oučký, čist'oučký, staříčkový, snadňoučký, blizounký, dobroučký, chladinký* (Dokulil, Horálek a kol. autorů 1986: 381).

3.3.2 Adverbia

Příslovcím s deminutivním příznakem se výše zmíněná díla věnují mnohem stručněji než adjektivům. Řadí je k citově či expresivně zbarveným adverbíím, pro představu jsou uvedeny následující příklady: *chudičce, droboučce, mladince, snadničko, snadňoučko,*

pomaloučku, pomalounku (Čechová 1996: 134), *brzičko, brzoučko, vždycinky* (Rusínová 1980: 43), *hnedlinko* (Hubáček 1996:38), *brzičko, brzinko, brzounko, hnedlinko, hnedlince, nedávninko, tuzinko, nicinky, vždycinky* (Dokulil, Horálek a kol. autorů 1986: 435).

3.4 Definice deminutiv v anglickém jazyce

Oproti českému jazyku je značně obtížnější vyhledat zdroje, ze kterých lze čerpat informace o deminutivech. I přesto však byly vybrány dva zdroje, ve kterých autoři deminutiva zmiňují. Prvním výchozím zdrojem je *A Comprehensive grammar of the English Language* od Randolpha Quirka *et al.* z roku 1985 a druhé dílo, z kterého teoretická část věnující se anglickým deminutivům vychází, je publikace *English Lexicology* od Jaroslava Peprníka z roku 2001. V následujících kapitolách věnujících se zdobnělinám v anglickém jazyce je zřejmý i fakt, že informace v dílech jsou stručnější a deminutivům nejsou věnovány tak obsáhlé kapitoly, jako je tomu v jazyce českém.

3.4.1 Definice dle Quirka

Deminutivy se zabývá gramatika *A Comprehensive grammar of the English Language* od Randolpha Quirka *et al.* z roku 1985. Definice deminutiv v anglických publikacích se podobají definicím českým. Angličtina používá pro tento pojem výraz *diminutive*, který dle Quirka označuje něco malého. Může vyjadřovat pochopitelně i zalíbení a v případě jmen osob užívá angličtina deminutiva jako zkrácená jména, pokud se nejedná o formální situaci.

Quirk (1985) se v publikaci zabývá deminutivy v angličtině ve stručné kapitole *Familiarity markers*, což bychom do češtiny volně přeložili například jako výrazy sloužící k vyjadřování familiárnosti, kde je zdůrazněno, že se jedná o slova značně neformálního vyznění, jež jsou používána v určitých sociálních skupinách, kde se lidé navzájem velmi dobře znají (rodina, přátelé, škola, vojenské instituce. V některých případech se může jednat i o určitý typ slangu. A právě do této skupiny *familiarity markers* řadí angličtina mimo jiné i deminutiva (Quirk 1985: 1584, 1585).

3.4.2 Definice dle Peprníka

Jako druhý výchozí zdroj pro definování deminutiv v anglickém jazyce bylo zvoleno dílo *English Lexicology* od Jaroslava Peprníka z roku 2001. Podle Peprníka nemusí mít anglická deminutiva vždy expresivní význam, mohou pojmenovávat věci, které jsou malé, a to buď velikostně či se může jednat o jiný významový rys podobný malosti, jako je kupříkladu roztomilost. Podobně jako Čechová i Peprník zmiňuje utvořená deminutiva s pejorativním významem: *girlie* (*girlie magazine*, kde je deminutivum *girlie* – *dívěnka* - použito pro vyjádření názvu časopisu – porno časopisu), *dark(e)y* (černoušek), uvádí i příklady českých deminutiv s podobně negativním významem: *řečičky*, *pisálek*, *spisovatele* (Peprník 2001: 116, 117).

3.5 Přístupy k tvoření deminutiv v anglickém jazyce

Anglický jazyk tvoří deminutiva podobně jako český jazyk pomocí sufixů, jež nesou určitý význam deminutivnosti (případně také prefixu *mini-*) a dále lze pozorovat zdobněly vytvořené analyticky pomocí slov *little*, *small* a podobně. Obecně lze říci, že nemá zdaleka tak velký počet deminutivních sufixů jako jazyk český.

3.5.1 Přístup k tvoření deminutiv dle Quirka

V díle *A Comprehensive grammar of the English Language* od Randolpha Quirka *et al.* z roku 1985 zmiňuje autor následující možnosti tvoření deminutiv. Uvádí pouze tvoření za použití affixů, kdy zmiňuje několik deminutivních sufixů a jeden prefix s deminutivním významem, a to předponu *mini-*.

a) Tvoření deminutiv pomocí sufixů *-y*, *-ie*, *-ette*, *-let*

- Suffixy *-y*, *-ie*

Tyto dvě přípony jsou užívány pro tvoření výrazů v kontextu familiárním. Sufix *-ie* je méně frekventovanou podobou sufixu *-y*. Quirk uvádí tři níže zmíněné příklady, které jsou pro představu podrobněji okomentovány ze slovníkových zdrojů.

Mummy: *Mummy* occurs most commonly in children's language as an equivalent to mum (definice z OED)

daddy: *Daddy* occurs most commonly in children's language as an equivalent to dad (definice z OED)

pussy – child's word for a cat (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English 2010:1193)

- **Suffix -ette**

Quirk uvádí, že se jedná o příponu poměrně produktivní. Lze ji najít především ve slovech, která pochází z francouzského jazyka, kde má stejný deminutivní význam. V anglickém jazyce jde o typickou příponu tvořící deminutiva, může tvořit i typická substantiva pro označení žen (*souffragette*), případně i různé nápodoby materiálů (*leatherette*). Níže je uvedeny příklad deminutiva s příponou -ette, který zmiňuje Quirk.

Kitchenette: A small room (definice z OED)

- **Suffix -let**

Přípona -let nese význam malosti či nepodstatnosti. Quirk jako deminutiva utvořená touto příponou zmiňuje čtyři příklady.

booklet: a small book (definice z OED)

starlet: a small, star-shaped part of a flower or plant (definice z OED)

piglet: a young pig (definice z OED)

leaflet: a small leaf (definice z OED)

b) Tvoření deminutiv pomocí prefixu mini-

Quirk definuje význam přípony mini- jako něco malého. Jako protiklad uvádí předponu maxi- (*maxi-length*).

minimarket: a small financial or economic market (definice z OED)

mini-skirt: a very short skirt (definice z OED)

minibus: a small single-decker bus or coach typically having seats for between ten to fifteen passengers (definice z OED)

c) Tvoření deminutiv u vlastních jmen

U vlastních jmen v anglickém jazyce nedochází tak často ke zdrobnění jako v jazyce českém, ale i zde je možno vyhledat několik příkladů, jež používají sufixy *-y*, *-ie* ke zdrobnění. Možnost zdrobnění vlastních jmen osob prezentuje Quirk na níže uvedených příkladech.

Kattie, Freddy, Charlie, Molly, Billy, Susie, Johnny

3.5.2 Přístup k tvoření deminutiv dle Peprníka

Druhý autor, jenž se věnuje oproti Quirkovi mnohem více podrobně tvoření deminutiv, je Jaroslav Peprník v publikaci *English Lexicology* z roku 2001. U tvoření deminutiv zmiňuje nejdříve skutečnost, že anglický jazyk má tendenci deminutiva tvořit častěji tak, že použije adjektiva (*little*, *small*, *nice*, *tiny* a další), která dodají následujícímu substantivu deminutivní význam. Dle Peprníka je pak jako druhý způsob tvoření zdrobnělin uvedena sufixace.

a) Analytické tvoření deminutiv pomocí adjektiv

little (a *little tree* – stromeček)

small (a *small tree*, a *tree* – stromek)

tiny, *wee* (obě tato adjektiva mohou být kombinována s již vytvořenými deminutivy, a tak jim dodávají ještě větší význam deminutivnosti: a *wee little boy*)

nice (i adjektivum *nice* lze kombinovat: *such a nice little car*)

dear (i adjektivum *nice* lze kombinovat: *our dear little cottage*)

sweet (i adjektivum *nice* lze kombinovat: *a sweet little watch*)

Zajímavost zmiňují Peprník u adjektiva *little*, které ve většině případů nese kladný či citově zabarvený význam: *your little mummy* – tvá maminečka; *a little woman* – mladá slečna; *one of my little ideas* – jedna z mých oblíbených myšlenek či nápadů. Avšak adjektivum *little* může vyjadřovat i sarkasmus, opovrhování, zášť a nesnášenlivost, což lze pozorovat na těchto příkladech: *that damn little game* – tahle zábavička; *So that's your little plan.* – Tak tohle je ten tvůj ubohý plán (Peprník 2001: 116).

b) Tvoření deminutiv pomocí sufixů -let, -ie, -kin, -een

Z deminutiv utvořených pomocí sufixu -let uvádí Peprník podobné příklady jako Quirk: *booklet* (knížička), *droplet* (kapička, kapénka), *starlet* (hvězdička, mladá celebrita), (Peprník 2001: 117).

Za nejproduktivnější sufix pro tvoření deminutiv uvádí Peprník příponu -ie a jeho variantu -(e)y. Hojně jsou používány pro tvoření hypokoristik, tedy slov mazlivých a domáckých. Tento jev lze pozorovat na zdobnělinách: *kiddie* (děcko), *kittie* (koťátko, kotě), *puppie* (štěňátko, štěně), *wifey* (ženuška), *hubbie* (mužiček), *chappie* (chlápek). Na výskyt tohoto formantu lze poukázat i u tvoření názvu pohádkových bytostí: *brownie* (domácí skřítek), *kelpie* (vodník), *nixie* (vodní víla), *pixie* (nezbedná a veselá pohádková bytost), (Peprník 2001: 117).

Dalším odvozovacím formantem, který zmiňuje Peprník, je přípona -kin. V dnešní době už se jedná o neproduktivní sufix a lze uvést příklady *catkin* (kočička jako jehněda), *napkin* (ubrousek, z francouzského *nappe*), *man(n)ikin* (má význam buď mužiček nebo figurína/krejčovská panna). Přípona -kin se vyskytuje i u příjmení typu *Atkins*, *Jenkins*, *Wilkins* (Peprník 2001: 117).

Poslední přípona, jež Peprník uvádí, je přípona -een, která už také není považována za produktivní formant. Peprník zmiňuje pouze dva příklady, a to *colleen* (dívka) a *smithereens* (kousičky), navíc je užívána u vlastních jmen, například *Eleen*, *Maureen* (Peprník 2001: 117).

c) Tvoření deminutiv v dětské mluvě

Zvláštní kapitola, v níž Peprník hovoří o dalších deminutivech, je kapitola o tvoření dětských slov. Podobně jako vybraní autoři, jejichž přístupy k tvoření byly zmíněny při definování českých deminutiv, i Peprník píše o dětských dialozích a dětské mluvě. Uvádí zde slova, která považuje za deminutiva, jako například *footsies* (nožičky), *botty* (zadeček), *potty* (nočníček), *pinny* (slintáček), *Beddie-weddie!* (Spinkej! Jdi hajat!), *Drinkej.* (Bumbej.), (Peprník 2001: 118).

3.6 Užití deminutiv

Výskytem, početností, tvořením, a především užitím deminutiv se zabývají vybrané české i anglické mluvnice. Jejich informace o užití zdobnělin se pochopitelně shodují.

Čechová hovoří o zdobnělých substantivech, která užíváme tehdy, mluvíme-li o věcech, které se nám líbí, můžeme k nim vyjadřovat citový vztah a jsou použita jako slova lichotná. Deminutiva ale můžeme užít i v ironickém či hanlivém podání, kdy je užijeme jako pejorativa: *občánek* (špatný občan), *měšťáček* (člověk s úzce konzumními životními cíli), (Čechová 1996: 63).

Zdobňující význam, a především postoj mluvčího k činnosti, jež vykonává mluvčí nebo jiná osoba, ke které má mluvčí kladný citový vztah, vyjadřují slovesa zdobnělá. Užití zdobnělých sloves se vyskytuje primárně v dětské mluvě, v rozhovoru dítěte a dospělého. Jejich tvoření je typické pro rodinný úzus, tudíž mají velkou možnost individuálního tvoření (Dokulil a kol. 1986).

3.7 Typologie jazyků – český jazyk a anglický jazyk z typologického hlediska

Tato bakalářská práce analyzuje užití deminutiv v překladech děl bratří Čapků, a proto je tato kapitola stručně věnována typologii dvou jazyků (český jazyk a anglický jazyk), v nichž jsou v praktické části deminutiva vyhledávána a porovnávána.

Klasifikace jazyků podle typologie je tvořena na základě formální charakteristiky jazyků, uspořádání jednotek a jejich výstavby. Oproti tomu typologie nezohledňuje genetickou

příbuznost. Níže jsou zmíněny dva typy jazyků, které jsou podstatné pro tuto práci a Petr Mareš se věnuje jejich typologii v publikaci *Úvod do lingvistiky a lingvistické bohemistiky* z roku 2014.

3.7.1 Český jazyk z typologického hlediska

Čeština se řadí mezi jazyky flexivní/flektivní/fúzující. Termín flektivní jazyk pochází z latiny, volně jej překládáme jako jazyk ohebný. Gramatické kategorie jsou vyjadřovány pomocí morfémů (prefixy a sufixy). Jeden morfém může mít více významů, typická je i synonymie nebo homonymie morfémů (Mareš 2014: 36).

3.7.2 Anglický jazyk z typologického hlediska

Angličtina se řadí mezi jazyky izolační/izolující/analytické. Slova s plným významem se nemění, takzvanými funkčními slovy, kterými mohou být předložky, zájmena, členy, pomocná slovesa se vyjadřují gramatické významy. Typický je také pevně daný slovosled ve větných konstrukcích. Angličtina používá třeba i konkrétní předložky pro vyjádření českého genitivu a dativu. Dalším příkladem je izolační tvoření komparativu a superlativu v angličtině (Mareš 2014: 38).

3.8 Teorie překladu

Věda o překladu a tlumočení se nazývá translatologie. Jedná se o teoreticko-pragmatickou vědní disciplínu, která se zabývá procesem překladu, při němž z výchozího textu čili originálu vzniká text cílový neboli překlad. Účelem překladu je schopnost dorozumění se komunikantů, kteří mluví různými jazyky.

Vývojově nejstarší poznatky o překladu mají kořeny ve starověku a k významným památkám dokazujícím překladatelskou činnost tohoto období patří například Rossetská deska. Tezi nepřeložitelnosti zaujímali starověcí Řekové, pro něž mělo slovo magickou moc, tudíž překlady neakceptovali. Naopak Římané vnímali překlady jako nezbytnou složku kulturního a literárního obsahu a nepochybně i jako potřebu dorozumění. Náboženská literatura se překládala v období středověku za účelem šíření křesťanství, nejvýznamnějším příkladem je překlad Bible do latiny svatým Jeronýmem. Významnými představiteli překladu pro dějiny našeho národa byli Cyril a Metoděj, kteří se věnovali

předkladům do staroslověnštiny. Ve 20. století vzniká translologie jako samostatný vědní obor a dá se tedy v tomto období hovořit o počátku teorií překladu. Mezi neznámější teoretiky druhé poloviny 20. století je řazen John Catford, který zaujímal lingvistický přístup k překladu. Později, konkrétně v 70. letech, nastal pragmatický obrat, kdy se teorie překladu posunula dále od ryze lingvistického pojetí překladu Johna Catforda a začala být zohledňována celá komunikační situace. Eugene Nida zavedl pojem funkční ekvivalence, což znamená, že nepřekládáme jednotlivá slova, ale snažíme se najít prostředek, který v cílovém jazyce zastává stejnou funkci jako prostředek ve výchozím jazyce, byť tento prostředek může být zcela jiný. Vzniká významná německá teorie překladu Hanse Vermeera a Kathariny Reiss s názvem teorie skoposu, nejdůležitější je cíl překladu, od něhož se následně odvíjí vše ostatní. Kulturní obrat přinesla 80. léta, kdy překlad začal být součástí kulturního dění a důraz byl kladen na rysy výchozí i cílové kultury. V 90. letech do teorií překladu vstupuje i sociologický kontext, například teorie polysystému (Evn-Zohar) a manipulační školy (Lefevere). V druhé polovině 90. let je významná škola Gideona Touryho: Descriptive Translation Studies, která zkoumá, jak komunikát funguje v přijímajícím prostředí. Od roku 2005 je kladen stále větší důraz na sociologický aspekt a na samotný proces překladu, kde je typickým představitelem Anthony Pym. Nejvýznamnějším českým teoretikem je Jiří Levý, který napsal dílo *Umění překladu* (1963). Jedná se o dosud nepřekonanou teorii uměleckého překladu. Anton Popovič, slovenský teoretik, založil Slovenskou školu a je autorem komunikační teorie překladu a zabývá se i posuny překladu, jež lze najít v soustavě výrazových prostředků, a Popovič je chápe nejen jako výsledek lingvistických rozdílů, ale i rozdílů kulturních, literárních a textuálních. Překladatel by měl vždy zachovat jádro překladu a vzniklé střety nahradit funkčním způsobem. Posuny na mikrostylistické úrovni díla, které se týkají jazykové výstavby textu, jsou podstatné pro tuto práci. Může se jednat buď o výrazové zesilování (typizace – užití automatizace či individualizace – ozvláštnění), nebo o výrazovou shodu (substituce – nahrazení z cílové kultury či výrazová záměna – přemístění výrazových prvků originálů na jiné místo). Třetím typem je nivelizace (zplošťování stylu neboli ochuzení překladu o jedinečné a důležité prvky). Existují různé přístupy překladu z hlediska uplatnění mezikulturního faktoru, které překladatel může zaujmout. Může se přibližovat originálu a ponechávat cizí prvky v překladu, tento postup se nazývá exotizace. Opakem je naturalizace, kdy jsou

cizí prvky nahrazeny domácími. Termín kreolizace znamená smíšení dvou kultur v překladu a cílem je rovnováha ponechání a nahrazení.

4 Praktická část

4.1 Úvod k praktické části

Praktická část se zabývá analýzou deminutiv v dílech bratří Čapků a jejich překladech do anglického jazyka. Výzkum je založen na vyhledávání deminutiv v původních českých dílech Karla Čapka a Josefa Čapka a zároveň v jejich překladech do anglického jazyka. Analýza se zaměřuje na deminutiva v původním jazyce a jejich překladové ekvivalenty, způsob tvoření českých i anglických deminutiv z vybraných děl a četnost jejich výskytu. Jako zdroje pro analýzu deminutiv jsem zvolila knihy bratří Čapků, jelikož se dá předpokládat častý výskyt zdrobnělin, protože se jedná o pohádky a četbu určenou malým dětem a bezpochyby i z toho důvodu, že Josef Čapek, a především pak jeho bratr Karel Čapek dokázali s českým jazykem pracovat na mistrovské úrovni, čemuž se věnují hned v první kapitole. Zmíněny budou i zajímavosti a zvláštnosti deminutiv, deminutiva z hlediska rodu a nejfrekventovanější deminutivum. Podrobné informace k jednotlivým analýzám jsou vždy uvedeny zvlášť v odstavcích předcházejících před tabulkami.

Pro analýzu bylo vybráno šest ukázek z následujících čtyř děl bratří Čapků:

- Josef Čapek: *Povídání o pejskovi a kočičce – jak spolu hospodařili, a ještě o všelijakých jiných věcech* a anglický překlad Lucy Doležalové *All about Doggie and Pussycat – How They Kept House and All Sorts of Other Things as Well*
- Karel Čapek: *Dášenka čili život štěněte* a anglický překlad od Marie a Roberta Weatherallových *Dashenka or, the Life of a Puppy*
- Karel Čapek: *Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek* a anglický překlad Dagmar Herrmann *Nine Fairy Tales and One More Thrown in for Good Measure*
- Karel Čapek: *Povídky z jedné a druhé kapsy* a anglický překlad Normy Comrada *Tales from Two Pockets*

4.2 Jak Karel Čapek pracuje s jazykem

Karel Čapek je považován za spisovatele, který dokázal s českým jazykem pracovat tak jako jen málokdo. Ve svých dílech dodával jazyku jiný rozměr vícejazyčnosti, kdy kombinoval český jazyk s cizím a samozřejmě i používal cizí slova jako taková. Přejímání slov z jednoho jazyka do druhého je poměrně častý jev a je doprovázen bojem proti užívání cizích slov, jak ve své studii s názvem *Karel Čapek a cizí slova* uvádí František Štícha. Sám Karel Čapek, uživatel cizích slov ve svých dílech, vystupoval proti užívání slov cizích. Kromě vícejazyčnosti a užívání cizích slov Karel Čapek pracuje i s vytvořením představy adresáta a s postavou vypravěče, tyto prvky najdeme například v *Povídkách z jedné a z druhé kapsy* (Karel Čapek a jazyk český, str. 109).

Tou nejzásadnější myšlenkou související s jazykem užívaným Karlem Čapkem pro tuto bakalářskou práci je pochopitelně kultura jazyka a hovorovost. Karel Horálek ve své studii *Karel Čapek a kultura jazyka* uvádí skutečnost, že díky skvělé schopnosti zacházet se spisovnou češtinou dosahují jeho díla mimořádné jazykové úrovně. Sám Karel Čapek byl přesvědčen, že spisovatelé přispívají ke zdokonalování českého jazyka právě osobitou prací s jazykem. Vytvářel a užíval slova, která dokázala zcela vystihnout třeba i věk recipienta, kdy například v pohádkách užíval velký počet deminutiv, která jsou blízká dětským čtenářům či dlouhé řady synonymních slov, jež měla často humorný charakter (Karel Čapek a jazyk český, str. 11).

Mnozí autoři studií o Čapkových jazykových schopnostech uvádí termín Čapkova kvalita slova, což znamená, že s jazykem pracoval a hledal nové významy. A právě ono hledání nejlépe charakterizuje Čapkovo dílo vůbec a jeho prózy zvlášť. Takto o Čapkově stylu psaní hovoří F. Jílek (1960).

Čapek dokázal přesně využívat synonyma a takzvaně je i nakupit ve vhodných pasážích, typickým příkladem je kniha *Devatero pohádek*. Pojem „mluvnost“ neboli přiblížení se živé řeči vyzdvihuje v Čapkových dílech K. Mára (1962). Hovorovost v jeho dílech chápeme jako prostředky spisovné vrstvy hovorové, slangová slova, nářeční výrazy, obecnou češtinu, expresivní výrazy (sem bychom řadili kromě mnoha dalších i deminutiva). Expresivním a zabarveným slovům se věnuje studie *Hovorovost v díle Karla Čapka* od Radoslavy Brabcové. Autorka zmiňuje skutečnost, že dříve některá slova byla

možná neutrální a až dnes mohou působit jako slova s jistým zabarvením. Expresivnosti Čapek užívá často při označování osob. Užití konkrétních jazykových prostředků a samotného stylu jazyka Karla Čapka upevnilo v našem národním jazyce pozici vyhrázanou pro útvar hovorová čeština (Karel Čapek a jazyk český, str. 109).

Devatero pohádek a *Povídky z jedné a z druhé kapsy* dokazují hovorovost jazyka hned v několika směrech. Například Mukařovský nazývá obě knihy „beletrii žurnalistovou“, a to proto, že posluchač je vlastně čtenář novin, hovorovost zde znamená sblížení žurnalisty se čtenářem a slova nabývají aktuální naléhavosti.

4.3 *Knihy bratří Čapků*

4.3.1 Josef Čapek: Povídání o pejskovi a kočičce – jak spolu hospodařili, a ještě o všelijakých jiných věcech (All about Doggie and Pussycat – How They Kept House and All Sorts of Other Things as Well)

Josef Čapek napsal pohádkovou knihu s humornými příběhy určenými dětem od čtyř let, která byla poprvé vydána v roce 1929 a následně byla přeložena do mnoha světových jazyků. Publikace je kompozičně složena z jednotlivých kapitol, v nichž autor dětem vypráví úsměvné příběhy ze života pejska a kočičky, kteří se chtějí svými činy připodobit lidskému chování a jednání, což většinou vede k humorným situacím. V některých příbězích pejsků s kočičkou navštěvují autora Josefa Čapka a pomáhají mu psát pohádky pro děti.

Publikaci pro děti *Povídání o pejskovi a kočičce* od Josefa Čapka a její anglický předklad od Lucy Doležalové jsem zvolila pro rozbor deminutiv z toho důvodu, že se jedná o knihu velmi bohatou na deminutiva, nepochybně je jejich četnost v této pohádkové knize ovlivněna nízkou věkovou hranicí čtyř let. Pro ukázkou interpretace deminutiv jsem zvolila kapitoly, které obsahují vysoký počet zdobnělin různých typů: *O pejskovi a kočičce, jak si myli podlahu; O pyšné noční košilce*. Zdobnělá podstatná jména v názvu samotné knihy, jsou přeložena pomocí deminutivního sufixu -ie (doggie) a substantivum pussycat je překladový ekvivalent slova čiča/micka a má deminutivní příznak. Nicméně věnování knihy, které v původním znění od Josefa Čapka zní: Alence a všem dětem, v anglickém

překlada neobsahuje zdobněle proprium od slova Alena a je formulováno takto: For Alena and all other children.

O pejskovi a kočičce, jak si myli podlahu

V tabulce číslo jedna je vytvořen výčet deminutiv z pohádky *O pejskovi a kočičce, jak si myli podlahu*. Samotný text v původní české verzi, v němž byla deminutiva vyhledávána, je k nahlédnutí v příloze číslo jedna. Základní analýza je rozdělena do čtyř sloupců, kdy první sloupec obsahuje deminutivum české, dále následuje způsob tvoření konkrétního českého deminutiva. Ve třetím sloupci je uveden anglický překladový ekvivalent, jehož způsob tvoření je popsán v posledním sloupci. Shrnující komentář všech deminutiv je uveden v rozšířené analýze, která se nachází pod tabulkou.

České dem.	Způsob tvoření	Anglické dem.	Způsob tvoření
pejsek	pes → pejsek	Doggie	a dog → a doggie
kočička	kočka → kočička	Pussycat	a cat → a pussycat
domeček	dům → domek → domeček	a little house	adj. little
tlapičky	tlapy → tlapky → tlapičky	small paws	adj. small
polštářky	polštáře → polštářky	little cushions	adj. little
drápky	drápy → drápky	claws	neutrální
zvířátka	zvířata → zvířátka	animals	neutrální
tlapky	tlapy → tlapky	paws	neutrální
kufřík	kufr → kufřík	a small suitcase	adj. small
kousek	kus → kousek	a bit of	neutrální
chloupky	chlupy → chloupky	fur	neutrální
kolíčky	kolíky → kolíčky	clothes pegs	neutrální
sluníčko	slunce → slunko → sluníčko	the sun	neutrální

Tabulka 1: kapitola O pejskovi a kočičce, jak si myli podlahu

Zdroj: vlastní

Pro shrnutí základní analýzy bych nejdříve zmínila jediný zdobněle slovní druh, jenž se v rozebírané kapitole vyskytuje, a tím je substantivum. Převažují ta substantiva, která jsou používána ve zdobněle formě především v dětské mluvě, což je pochopitelné, protože se jedná o pohádku pro velmi malé děti, typickými příklady jsou slova *sluníčko*, *zvířátka*, *domeček*. Vyskytují se zde i tři deminutiva, u nichž můžeme zpětně dojít k základovému slovu hned přes dva stupně. Pro představu hovořím o zdobnělinách *domeček*, *tlapičky*, *sluníčko*, kde se vyskytují sekundární sufixy -eček, -ičky, -íčko a jedná

se tedy o sekundární deminutiva a jsou to navíc i zdobněliny druhého stupně. Primární deminutiva *doměk*, *tlapky*, *slunko* jsou tvořeny v případě těchto slov primárními sufixy -ek, -ky, -ko. Důležité je říci, že ne vždy se sufix shoduje se stupněm (například slovo *kolečko* je tvořeno sekundárním sufixem -ečko, ale je to zdobnělina prvního stupně). V provedené analýze převažují substantiva mužského rodu a z hlediska přípon dominují primární sufixy jako například: -ek, -ky, -ík, -ka. Nevyskytuje se zde žádné terciální deminutivum a ani deminutivum třetího stupně.

U překladových protějšků je deminutivně utvořeno celkem šest ze třinácti analyzovaných slov. Na čtyřech případech můžeme pozorovat analytické tvoření za pomoci adjektiva *little* (například *a little house*) a adjektiva *small* (například *a small suitcase*). Na těchto případech je zřejmé, že se jedná o zdobněliny, jejichž deminutivní příznak souvisí s velikostí daného předmětu a odpovídají svým deminutivním příznakem i česky užitým slovům *domeček* a *kufřík*, kdy se stejně tak jedná o malý dům a malý kufr. Pouze jedno substantivum je tvořeno morfologicky pomocí sufixu -ie (*Doggie*) a analyzované slovo *Pussycat* (kočička) vzniklo ze dvou podstatných jmen *pussy* (micka/čiča v dětské mluvě) a *cat* (kočka). Zbylá slova jsou neutrální a nemají deminutivní příznak.

Když zohledníme všechny informace z tabulky číslo jedna a z výše provedené podrobnější analýzy, vidíme, že v této kapitole anglický jazyk pracuje s deminutivním příznakem substantiv u necelé poloviny překladových ekvivalentů z výčtu deminutiv. V této kapitole se nevyskytují žádná zvláště utvořená deminutiva či jinak deminutivně zajímavé jevy, které však můžeme pozorovat hned v následující zvolené kapitole.

O pyšné noční košilce

V tabulce číslo dvě je vytvořen výčet deminutiv z pohádky *O pejskovi a kočičce, jak si mylí podlahu*. Samotný text v původní české verzi, v němž byla deminutiva vyhledávána, je k nahlédnutí v příloze číslo jedna. Základní analýza je rozdělena do čtyř sloupců, kdy první sloupec obsahuje deminutivum české, dále následuje způsob tvoření konkrétního českého deminutiva. Ve třetím sloupci je uveden anglický překladový ekvivalent, jehož způsob tvoření je popsán v posledním sloupci. Protože se v této kapitole vyskytují určité

zvláštnosti deminutiv, jsou okomentovány v rozšířené analýze pod tabulkou společně s dalšími příklady ze základní analýzy.

České dem.	Způsob tvoření	Anglické dem.	Způsob tvoření
noční košilka	košile → košilka	a nightgown	neutrální
pejsek	pes → pejsek	Doggie	a dog → doggie
kočička	kočka → kočička	Pussycat	a cat → pussycat
pacička	packa → pacička	a paw	neutrální
nožička	noha → nožka → nožička	a paw	neutrální
zvířátko	zvíře → zvířátko	an animal	neutrální
nožičky	nohy → nožky → nožičky	little feet	adj. little
chudáčku	chudáku → chudáčku	poor thing	expresivní výraz
tlapička	tlapa → tlapka → tlapička	a little paw	adj. little
bolístka	bolest → bolístka	the sore place	neutrální
proužečky	pruhy → proužky → proužečky	stripes	neutrální
kolečka	kola → kolečka	circles	neutrální
čtverečky	čtverce → čtverečky	squares	neutrální
hvězdičky	hvězdy → hvězdičky	stars	neutrální
kytičky	kytky → kytičky	flowers	neutrální
lístky	listy → lístky	leaves	neutrální
postýlka	postel → postýlka	a bed	neutrální
andělíček	anděl → andílek → andělíček	a little angel	adj. little
jahůdky	jahody → jahůdky	strawberries	neutrální
panenky	panny → panenky	dolls	neutrální
věnečky	věnce → věnečky	daisy chains	neutrální
zahrádka	zahrada → zahrádka	hop scotch	substituce hop scotch - panák

Tabulka 2: kapitola O pyšné noční košilce

Zdroj: vlastní

Z hlediska slovních druhů se opět jedná o substantiva u všech slov a převažuje zde rod ženský. Zastoupen je hojně i rod mužský a najdeme tu pouze dvě deminutiva rodu středního: *zvířátko*, *kolečko*. Substantivum *kolečko* je tvořeno sekundárním sufixem -ečko, ale jedná se o zdobnělinu prvního stupně. U čtyř substantiv dochází, stejně jako v předchozí analyzované kapitole, hned ke dvěma zdobňujícím stupňům. Tento jev pozorujeme na příkladech: *nožička*, *tlapička*, *proužečky*, *andělíček*. Zvýrazněné sufixy ve slovech jsou sekundární sufixy a všechny vyjadřují druhý stupeň deminutiv, protože od fundujícího slova prošly ještě přes první stupeň s primárními sufixy, a to v tomto tvaru: *nožka*, *tlapka*, *proužek*, *andílek*. Nenajdeme zde žádné terciální sufixy a ani žádná deminutiva třetího stupně. Pro možnou představu tohoto jevu použijí uvedené slovo

proužečky, které by s terciálním sufixem -ečečky a ve třetím stupni mělo tvar *proužečečky*.

Anglické překladové ekvivalenty jsou ve většině příkladů neutrální. Kromě slov *pussycat* a *doggie*, která byla zmiňována v předešlé kapitole, je v základní analýze zmíněn jev, kdy ke zdobnění dochází za pomoci adjektiva *little*: *little feet, a little paw, a little angel*. Nevyskytuje se zde žádný příklad deminutiva odvozeného sufixy.

Celkově v základní analýze převažují anglické překladové ekvivalenty s neutrálním významem, ale za zmínku bezpochyby stojí dvě deminutiva ze základní analýzy, a to oslovení *chudáčku* (*poor thing*) a slovo *zahrádka*, které je užito v kontextu hraní si na zahrádce a autor anglického překladu použil substituci, kdy hraní si na zahrádce nahradil skákáním panáka, tedy *playing hop scotch*. Dále v české verzi najdeme sloveso *haját*, které se běžně vyskytuje v dětské mluvě, ale jako takové jej neoznačujeme za skutečné deminutivum, to by muselo mít tvar *hajkat* či *hajinkat*. Poslední zajímavostí kapitoly *O pyšné noční košilce* jsou novotvary *moje nynyny, pišulko, pišulánku, pišiši, pišišínku, broučku zlatý, pišišínko*, na nichž je zcela evidentní mistrovská práce s jazykem Karla Čapka a u některých se vyskytují deminutivní přípony -ulko, -ánku, -ínku, -inko. V překladu Lucy Doležalové najdeme následující překladové ekvivalenty: *poor thing, my little lovey-dovey, my precious, my little pet, my itsy-bitsy doggie, my duckiewuckie*. Překladové ekvivalenty mají podobný zjemňující význam a deminutivní příznak u nich můžeme pozorovat například na opakovaně užitých příponě -ie či na použití adjektiva *little*.

4.3.2 Karel Čapek: *Dášenka čili život štěněte* (*Dashenka or, the Life of a Puppy*)

Příběh ze života dospívajícího štěněte o tom, jak poznává svět, napsal Karel Čapek především pro děti. Některé kapitoly jsou psány i jako psí vyprávění pro Dášenku a většina vydání obsahuje fotografie ze života Dášenky. Kniha byla poprvé vydána v roce 1933 a následně byla překládána, existuje i její bilingvní verze.

Knihu *Dášenka čili život štěněte* a anglický překlad *Dashenka or, the Life of a Puppy* od Marie a Roberta Weatherallových jsem pro rozbor výskytu a předkladu deminutiv

vybrala, jelikož se jedná o knihu jazykově velmi bohatou a určenou především malým čtenářům, a proto je četnost deminutiv poměrně hojná a rozmanitá.

Kapitola 1

V tabulce číslo tři je vytvořen výčet deminutiv z první kapitoly. Samotný text v původní české verzi, v němž byla deminutiva vyhledávána, je k nahlédnutí v příloze číslo dvě. Základní analýza je rozdělena do čtyř sloupců, kdy první sloupec obsahuje deminutivum české, dále následuje způsob tvoření konkrétního českého deminutiva. Ve třetím sloupci je uveden anglický překladový ekvivalent, jehož způsob tvoření je popsán v posledním sloupci. Pod tabulkou je podrobný komentář s rozšířenou analýzou.

České dem.	Způsob tvoření	Anglické dem.	Způsob tvoření
pár ušisek	ucha → ušiska	a pair of tiny ears	adj. tiny
ocásek	ocas → ocásek	a wee little tail	adj. wee + little
psisko	pes → psisko	a puppy	neutrální
holčička	holka → holčička	a girl	neutrální
Dášeňka	Dášeňka → Dášeňka	Dashenka	překladový ekvivalent
nožičky	nohy → nožky → nožičky	puny legs	adj. puny
slaboučké	slabé → slaboučké	weak	neutrální
maličké dlaně	malé → maličké	such tiny little paws	adj. tiny + little
mámino mlíčko	mlíko → mlíčko	mammy's milk	neutrální
maminka	máma → mamka → maminka	mammy	sufix -y
jazejček	jazyk → jazejček	her tongue	neutrální
tělíčko	tělo → tělíčko	a little body	adj. little
psí panička	paní → panička	Mrs. Dog	neutrální
jedináček	jediný → jedináček	her little one	adj. little
čumáček	čumák → čumáček	muzzle	neutrální
očičko	oko → očko → očičko	the little eye	adj. little
ouško	ucho → ouško	her little ear	adj. little
zadeček	zadek → zadeček	stern	podobnost významu
tlapky	tlapy → tlapky	paws	neutrální
bříško	břicho → bříško	your tummy	dětská mluva

Tabulka 3: Kapitola 1

Zdroj: vlastní

Úvodní kapitola obsahuje popis vzhledu štěněte Dášeňky, a proto se zde setkáváme hned s několika deminutivy rodu středního (*ušiska*, *psisko*, *mlíčko*, *tělíčko*, *očičko*, *ouško*, *bříško*). Rod mužský a ženský je zastoupen téměř stejně početně. Pochopitelně převažují substantiva, ale výjimku tvoří dvě adjektiva, a to *slaboučké*, *maličké*. Obě deminutivní

adjektiva mohou mít i druhé varianty zvýrazněných přípon, a to *slabounké* a *malinké*. Stejně jako u předchozích analýz se i zde setkáváme se sekundárními sufixy a druhými stupni deminutiv (*oko – očko – očičko, máma – mamka – maminka*). Substantiva *tělíčko* a *holčička* jsou příklady slov, kdy je deminutivum v prvním stupni, ale je vytvořeno sekundárním sufixem.

Deminutivní příznak obsahují z poloviny i anglické překladové ekvivalenty. Osm z uvedených deminutiv v tabulce je tvořeno adjektivy *little, tiny, wee, puny* a u dvou příkladů je zdrobnělina utvořena dokonce i kombinací dvou adjektiv (*a wee little tail, such tiny little paws*). Výraz *mammy* lze považovat za deminutivum utvořené sufixem *-y*.

Karel Čapek použil slovo *nunátko Dášenska*, v anglickém překladu najdeme výraz *her pet Dashenska*. Další zajímavostí je dvojice *zadeček – stern* (záď lodi například), kde překladatelé použili podobnost významu.

Kapitola 2

Pro druhou kapitolu jsou stěžejní zajímavosti týkající se deminutiv a také hláskové změny uvnitř slov. Oba tyto jevy jsou blíže popsány v rozšířené analýze pod tabulkou číslo čtyři. Tabulka obsahuje výčet deminutiv z druhé kapitoly. Samotný text v původní české verzi, v němž byla deminutiva vyhledávána, je k nahlédnutí v příloze číslo dvě, kde je kromě českého textu pro zajímavost přiložena i ukázka textu anglického překladu. Základní analýza je rozdělena do čtyř sloupců, kdy první sloupec obsahuje deminutivum české, dále následuje způsob tvoření konkrétního českého deminutiva. Ve třetím sloupci je uveden anglický překladový ekvivalent, jehož způsob tvoření je popsán v posledním sloupci.

České dem.	Způsob tvoření	Anglické dem.	Způsob tvoření
Dášeňka	Dášena → Dášenka	Dashenka	překladový ekvivalent
jazejček	jazyk → jazýček → jazejček	her tongue	neutrální
tlapky	tlapy → tlapky	paws	neutrální
nožičky	nohy → nožky → nožičky	legs	neutrální
bříšek	břicho → bříšek	a tummy	dětská mluva
psí holčička	holka → holčička	a liitle daughter	adj. little
pejsek	pes → pejsek	a dog	neutrální
ocásek	ocas → ocásek	a tail	neutrální
čumáček	čumák → čumáček	its little muzzle	adj. little
klacík	klacek → klacík	a club	neutrální
váleček	válec → váleček	a rolling-pin	rolling-pin - váleček na těsto, překladový ekvivalent
krupičky	kroupy → krupky → krupičky	groats	neutrální
špička lidského nosu	špice → špička	the tip of a human nose	neutrální
drápky	drápy → drápky	her little claws	adj. little
miska	mísa → miska	a bowl	neutrální
mlíčko	mléko → mlíko → mlíčko	milk	neutrální

Tabulka 4: Kapitola 2

Zdroj: vlastní

Druhá kapitola obsahuje pouze substantiva a převažují zde jména zdobnělá v mužském a ženském rodě a analyzováno bylo také jedno deminutivum středního rodu (*mlíčko*). Kromě podobných příkladů z předchozích analýz se zde setkáváme s deminutivou *jazejček* a *mlíčko*, která jsou utvořena ze slov *jazýček* a *mléko* a dochází u nich ke změně hlásek uvnitř slov (zvýrazněno tučně). Pozorujeme opět druhé stupně i sekundární sufixy (*jazyk – jazýček – jazejček*, *kroupy – krupky – krupičky*).

U anglických překladových ekvivalentů je analytické tvoření zastoupeno pouze s použitím adjektiva *little*, převažují však slova neutrální.

Zajímavostí je v české verzi slovo *nyčko*, jež v anglickém překladu najdeme jako příslovce *somehow*. Podobně jako v pohádkové knížce *O pejskovi a kočičce* i zde Karel Čapek používá deminutiva pro svou osobitou hru s jazykem. U substantiva *surovkyně* vytváří slovní řadu, která obsahuje i dvě nově utvořená deminutiva *surovečka*, *surovinka*. Autoři anglického překladu deminutivní část slovní řady *the little brute*.

4.3.3 Karel Čapek: Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přivažek (Nine Fairy Tales and One More Thrown in for Good measure)

Dílo, které lze nazvat vypravěčským skvostem, vyšlo poprvé v roce 1932 a dodnes oslovuje nové a nové generace dětí, dokonce i dospělí se rádi ke všem devíti známým pohádkám rádi vracejí.

Původní českou verzi a její anglický překlad Dagmar Herrmann *Nine Fairy Tales and One More Thrown in for Good measure* jsem pro rozbor zvolila proto, že se jedná o pohádkovou knihu s delšími příběhy, a jak lze vidět níže v analýze, je skutečně velmi bohatá na deminutiva, protože obsahuje mnoho popisných pasáží.

Pohádka psí

Tabulka číslo pět obsahuje velmi početný výčet deminutiv z *Pohádky psí*. Samotný text v původní české verzi, v němž byla deminutiva vyhledávána, je k nahlédnutí v příloze číslo tři. Základní analýza je rozdělena do čtyř sloupců, kdy první sloupec obsahuje deminutivum české, dále následuje způsob tvoření konkrétního českého deminutiva. Ve třetím sloupci je uveden anglický překladový ekvivalent, jehož způsob tvoření je popsán v posledním sloupci. Zajímavosti týkající se zdrobňování jsou shrnuty v komentáři pod tabulkou.

České dem.	Způsob tvoření	Anglické dem.	Způsob tvoření
dědeček	děd → dědeček	my grandfather	neutrální
Voříšek	Vořech → Voříšek	Jim	substituce jiným propriem
pejsek	pes → pejsek	the little dog	adj. little
pomaličku	pomalů → pomaličku	slow	neutrální
psisko	pes → psisko	a hound	překladový ekvivalent lovecký pes
holinky	holiny → holinky	boots	neutrální
klubíčko	klubko → klubíčko	a ball	neutrální
babička	bába → babka → babička	grandmother	neutrální
miminko	mimino → miminko	a baby	neutrální
oříšek	ořech → oříšek	a kernel of a nut	překladový ekvivalent
pejsánek	pes → pejsek → pejsánek	a little puppy	adj. little
hromádka neštěstí	hromada → hromádka	a heap of misery	neutrální
ocásek	ocas → ocásek	a tail	neutrální
loužička	louže → loužička	a pond	podobnost významu a pond - rybník/nádrž
mlíčko	mléko → mlíko → mlíčko	a drop of milk	neutrální (a drop - kapka - malé množství)
houstička	houska → houstička	a piece of bread	neutrální (a piece - kousek - malé množství)
bříšek	břich → bříšek	a tummy	dětská mluva
tvoreček	tvor → tvoreček	a little creature	adj. little
cumlík	cumel → cumlík	a dummy	neutrální
miska	mísa → miska	a little saucer	deminutivní překladový ekvivalent (miska)
jazejček	jazyk → jazejček	his little tongue	adj. little
lísteček šunky	list → lístek → lísteček	a tiny slice of ham	adj tiny
lidičky	lidi → lidičky	friends	neutrální
pomaloučku	pomalů → pomaloučku	very slowly	neutrální
polehoučku	polehku → polehoučku	very gently	neutrální
maminka	máma → mamka → maminka	your mother	neutrální
tetky	tety → tetky	aunts	neutrální
městečka	města → městečka	small towns	adj. small

České dem.	Způsob tvoření	Anglické dem.	Způsob tvoření
jetelové semínko	semeno → semínko	clover seed	neutrální
vůnička	vůně → vůnička	a smell	neutrální
střívko	střevo → střívko	a skin	neutrální
panáčekovat	od panák → panáček	he sat begging	překládový ekvivalent
kůžičky	kůže → kůžičky	sausage skins	neutrální
tichounce	ticho → tichounce	softly	neutrální
lehýncí	lehcí → lehýncí	light	neutrální
zápašek	zápach → zápašek	a little smell	adj. little
stébélko	stéblo → stébélko	a blade of grass	neutrální
dokolečka za ocásky	dokola → dokolečka	after their tails	neutrální
kousek rozumu	kus → kousek	a touch of reason	neutrální
husí stehýnko	stehno → stehýnko	a turkey's leg	neutrální
palouček	palouk → palouček	a clearing	neutrální
rosička	rosa → rosička	a drop of dew	neutrální (a drop - kapka - malé množství)

Tabulka 5: Pohádka psí

Zdroj: vlastní

Pohádka psí je bohatá na zdrobněliny, a to jak početně, tak i z hlediska slovních druhů. Tím nejčastějším je substantivum. Podstatná jména jsou zastoupena v rodě mužském, ženském i středním. Jako druhý slovní druh podle početnosti se v pohádce vyskytují adverbia (*pomaličku, pomaloučku, polehoučku, tichounce, dokolečka*). Jediným deminutivním adjektivem je slovo *lehýncí* a posledním slovním druhem s deminutivním příznakem je i sloveso *panáčekovat*. Podobně jako tomu bylo u předchozích rozborů i zde se vyskytují sekundární sufixy a druhý stupeň deminutiv, uvádíme příklady, které ještě nebyly okomentovány (*bába – babka – babička, list – lístek – lísteček*). Převažují však sufixy primární jako například -ko, -ka, -ek či sufixy sekundární tvořící první stupeň deminutivnosti (*kůže – kůžičky, tvor – tvoreček*).

V anglickém překladu se většina českých deminutiv vyskytuje v neutrální formě. Ale i tak lze v základní analýze vyhledat deminutiva tvořená pomocí adjektiv *little* (*a little creature*), *tiny* (*a tiny slice of ham*), *small* (*small towns*). Suffixy s deminutivním významem se v pohádce nevyskytují.

Nejobsáhlejší částí této analýzy je následující komentář k zajímavým příkladům. Substantivum *psisko* se vyskytlo i v pohádkovém díle Karla Čapka *Dášeňka čili život štěněte*, kde byl v překladu zvolen výraz *a puupy*, ale v *Pohádce psí* byl výraz *psisko* přeložen pomocí ekvivalentu *a hound*, který tak poměrně dobře zachoval význam slova v kontextu. Podobně je tomu se zachovaným významem i u dvojice slov *loužička* – *a pond*. U tří případů byly použity výrazy *a drop of something* (*a drop of milk*, *a drop of dew*) a *a piece of something* (*a piece of bread*), tyto výrazy tak výborně vystihují význam malého množství u slov, která český jazyk zdobňuje pomocí sufixů (*mlíčko*, *rosička*, *houstička*). V základní analýze je uveden i jeden příklad dětské mluvy *bříšek* – *tummy*. Výraz *nyčko* nemá žádný překladový ekvivalent narozdíl od překladového ekvivalentu *somehow* v díle *Dášeňka čili život štěněte*. Za zmínku stojí určitě i velmi originální deminutiva *zápašek* (*a little smell*) a *vůnička* (*a smell*).

4.3.4 Karel Čapek: Povídky z jedné a druhé kapsy (Tales from Two Pockets)

Povídky vyšly poprvé v roce 1929 a dílo obsahuje dvacet čtyři humorných povídek a některé z postav se vyskytují i ve více povídkách. Velkou hodnotu má nepochybně i výjimečný jazykový charakter díla.

Povídky z jedné a druhé kapsy jsem vybrala pro analýzu jako ukázkou knihy, která není určena nejmenším dětem, tudíž by se dalo předpokládat, že deminutivně nebude nijak obsáhlá. Pro rozbor jsem vybrala povídku *Modrá chryzantéma*, v níž je několik zajímavých příkladů s deminutivním významem.

Modrá chryzantéma

V tabulce číslo šest je výčet všech deminutiv z povídky *Modrá chryzantéma*. Text povídky v původní české verzi, v němž byla deminutiva vyhledávána, je k nahlédnutí v příloze číslo čtyři. Základní analýza je rozdělena do čtyř sloupců, kdy první sloupec obsahuje deminutivum české, dále následuje způsob tvoření konkrétního českého deminutiva. Ve třetím sloupci je uveden anglický překladový ekvivalent, jehož způsob tvoření je popsán v posledním sloupci. I přes to, že se nejedná o četbu určenou malým čtenářům, deminutiva jsou hojně zastoupena a podrobnější informace k základní analýze jsou sepsány v komentáři pod tabulkou.

České dem.	Způsob tvoření	Anglické dem.	Způsob tvoření
hubička	huba → hubička	a kiss	neutrální
korunka	koruna → korunka	a little coin	adj. little
hodinka	hodina → hodinka	an hour	neutrální
kružítko	kružidlo → kružítko	vynecháno	
tyčky	tyče → tyčky	stakes	neutrální
syrečky	sýry → sýrky → syrečky	homemade cheeses	neutrální
tyčkový plot	tyčový → tyčkový	the stake fence	neutrální
zahrádka	zahrada → zahrádka	the garden	neutrální
chlapík	chlap → chlapík	this fellow	překladový ekvivalent
tabulka	tabule → tabulka	the sign	neutrální
strejčku	strýc → strejc → strejček	my friend	překladový ekvivalent
domek	dům → domek	a house	neutrální
praporeček	papor → praporek → praporeček	his little flag	adj. little

Tabulka 6: Modrá chryzantéma

Zdroj: vlastní

Ze slovních druhů se kromě substantiv vyskytuje v povídce i jedno zdobné adjektivum (*tyčkový plot*). Střední rod zdobných jmen je zastoupen pouze příkladem *kružítko*, které v dnešní době již nemusí být vnímáno jako deminutivum, ale podle Ústavu jazyka českého bylo utvořeno ze slova *kružidlo*. Deminutivem druhého stupně se sekundárním sufixem je příklad *prapor – praporek – praporeček*.

Pouze dva příklady jsou přeloženy pomocí adjektiva *little* (*a little coin* a *his little flag*), jinak jsou zbylá česká deminutiva v anglickém překladu neutrální a pro dva deminutivní výrazy jsou použity překladové ekvivalenty podobného významu, ale bez deminutivního příznaku (*chlapík – this fellow*, *strejček – my friend*).

Jako zajímavý příklad jsem zvolila substantivum *syrečky*, které v českém jazyce funguje jako ustálený výraz používaný pro specifický druh olomouckých syrečků/tvarůžků. Anglický překlad tohoto výrazu v povídce zní *homemade cheeses*, což považují za překlad, který poměrně dobře vystihuje kontext, v němž je slovo *syrečky* užito. Další zajímavostí je zdobnělina *hubička*, která byla utvořena od slova *huba*, ale významově je bližší slovům *pusa* či *polibek*. Karel Čapek v povídce použil dvakrát deminutivum *hodinka* místo fundujícího slova *hodina*, což může na čtenáře působit méně formálním dojmem než slovo *hodina*, a proto se zdobnělina *hodinka* více hodí do stylu celé povídky. Poslední jev, který určitě stojí za zmínku, jsou dva české ustálené výrazy v deminutivním tvaru. Prvním výrazem je vsuvka *panečku*, která obsahuje deminutivní sufix a vznikla ze

slova pane. Anglický překladový ekvivalent se může lišit, ale v povídce je použit neutrální výraz *you know*. Druhým výrazem, který je třeba okomentovat, je deminutivum *pompónka*. Již na začátku povídky Karel Čapek užívá slovní spojení *pompónová chryzantéma*, která je ve skutečnosti hlavním tématem povídky a v závěru, kdy jedna z hlavních postav konečně objeví onu vytouženou *pompónovou chryzantému*, která je pro něj nemírně cenná, hovoří o ní jako o *pompónce*. Anglický překlad pochopitelně zanechal v tomto případě původní neutrální název *a blue chrysanthemum*.

Závěr

Cílem této bakalářské práce byla komparace deminutiv z hlediska tvoření, funkce a užití v českém a anglickém jazyce. Deminutiva tvoří poměrně obsáhlou část českého lexika, existuje jich několik tisíc, což dokazuje velké množství deminutivních sufixů zmíněných v teoretické části. Analýza deminutiv v praktické části dokázala, že díla Karla Čapka a Josefa Čapka jsou na deminutiva velmi bohatá a díky jejich excelentní práci s českým jazykem, tak vznikaly dokonce i deminutivní novotvary jako například *pišulánek*, *pišišínek* a další. Shrneme-li poznatky ze základních analýz rozebíraných děl, lze si na přiložených grafech potvrdit či vyvrátit původní myšlenky týkající se deminutiv. Na grafu *Deminutiva dle slovních druhů* v příloze číslo pět si můžeme ověřit informaci o slovních druzích, jež tvoří zdobněliny. Vycházela jsem z představy na základě běžného mluveného i psaného projevu, že tím nejčastějším slovním druhem tvořícím deminutiva je substantivum. Tato domněnka se pochopitelně potvrdila, a proto pozorujeme v grafu drtivou převahu substantiv. Doplním ještě informaci, že do dat tohoto grafu bylo použito opakující se deminutivum v jedné či více analýzách vždy pouze jednou. Dalším zkoumaným jevem, souvisejícím se zdobnělymi podstatnými jmény, byl před začátkem psaní práce jednoznačně dominující rod podstatných jmen. V příloze číslo šest je k nahlédnutí graf s názvem *Deminutiva dle rodů*, který zahrnuje veškerá substantiva z předešlého grafu a je možno na něm pozorovat skutečnost, že převažují maskulina a feminina oproti rodu střednímu. Graf *Výrazy neutrální či s deminutivním významem* v příloze číslo sedm zpracovává výsledky analýzy z obecnějšího pohledu anglických překladových ekvivalentů, přesněji ukazuje, že pouze jedna zkoumaná ukázka obsahovala více ekvivalentů s deminutivním významem než neutrálních výrazů. Navzdory počátečnímu předpokladu ukázala data v grafu *Tvoření deminutiv pomocí adjektiv* v příloze číslo osm neočekávanou převahu zdobnělin utvořených pomocí adjektiva *little*. Z hlediska nejužívanějšího deminutiva ve zkoumaných dílech převažují výrazy utvořené od slova *pes* s následujícími tvary: *pejsek*, *pejsánek*, *psisko*, *psí holčička*, *psí paničky*.

Po shrnutí deminutivních jevů v analýze a grafech docházíme k závěru, že frekvence výskytu zdobnělin v anglickém jazyce je nižší než v jazyce českém. Tuto skutečnost

doložíme na příkladech Jaroslava Peprníka, jenž uvádí zdvojnásoběliny *mlíčko*, *vodička*, *sluníčko*, *měsíček*, *hvězdička* jako typická deminutiva, se kterými se anglický jazyk potýká jako s téměř nepřeložitelnými. Podobným případem je i slovní spojení *mámin mazlíček* – *mother's boy*. Často byl v práci zmiňován i termín dětská mluva (*children's words*). V této specifické skupině slov se setkáváme s typickými deminutivy jako *doggie*, *pussycat*, *kitty*, *mousey*, *dolly* a zde naopak můžeme pozorovat, že v dětské mluvě jsou deminutiva užívána v anglickém jazyce s obdobnou frekvencí jako v jazyce českém (Peprník 2001: 116, 118).

Na základě poznatků vyplývajících z provedených analýz jsme došli k závěru, že zatímco v českém jazyce tvoříme deminutiva nejčastěji synteticky (morfologicky), angličtina dává přednost analytickému (syntaktickému) tvoření a deminutiva mají v českém lexiku skutečně významnou pozici.

Conclusion

The aim of this bachelor thesis was to compare diminutives regarding their formation, function as well as usage in Czech and English. Diminutives constitute a considerable part of the lexicon of the Czech language where you can find several thousand diminutives, which is demonstrated by the large number of diminutive-forming suffixes listed in the theoretical part. The analysis of diminutives in the practical part has shown that Karel Čapek's and Josef Čapek's works abound in diminutives, and as they were able to use the Czech language in unexpected ways they even came up with new diminutives such as *pišulánek*, *pišišínek* and such. After summing up the findings of the basic analysis of concerned works, I proceeded to confirming or refuting the original assumptions about diminutives. The assumption about word classes that form diminutives can be confirmed by my chart called *Diminutives due to word class* in attachment no. 5. My assumption based on the common spoken as well as written language was that the most frequent forming of diminutives occurs among nouns. Obviously, this assumption was confirmed, therefore the chart shows the predominance of nouns. I shall add that all diminutives which were analysed more than once were used only once in the data for the chart. Another assumption was connected to the prevailing grammatical gender of nouns. In attachment no. 6 you can find a chart called *Diminutives due to grammatical gender* which includes all nouns from the previous chart, and which demonstrates that masculine and the feminine prevail over the neuter. The chart *Neutral expressions and expressions with diminutive meaning* in attachment 7 sums up the results of the analysis conducted from a more general perspective of translation equivalents in English and it shows that only one analysed extract contained more equivalents with diminutive meaning than neutral expressions. Contrary to the original assumption, the data in the chart *Forming of diminutives using adjectives* in attachment 8 showed that diminutives formed with the adjective *little* prevail over the rest. The most frequent diminutives used in the original works are derived from the word *dog* and often represent neologisms in Czech.

After summing up the phenomena related to diminutives, we came to the conclusion that the frequency of diminutives in the English language is lower than in Czech. This has

been illustrated on examples by Jaroslav Peprník who provides examples of Czech diminutives which are often considered untranslatable into English. This thesis often mentions the term children's words. This specific category demonstrates that this type of diminutives is used in English as frequently as in Czech (Peprník 2001: 116, 118).

Based on the performed analyses we concluded that while in Czech diminutives are most often formed synthetically (morphologically) in the English language they are usually formed analytically (syntactically), and that diminutives hold an important position in the Czech lexicon.

Seznam použité literatury

A) Knihy, elektronické knihy, učební texty

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk. 2.*, přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-858-6657-9.

RUSÍNOVÁ, Zdenka. *Tvoření slov v současné češtině*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Tvoření slov v češtině*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-704-2441-9.

DOKULIL, Miloš, Karel HORÁLEK, Jiřina HŮRKOVÁ, Miroslava KNAPPOVÁ a Jan PETR a kol. *Mluvnice češtiny (1): Fonetika Fonologie Morfonologie a morfematika Tvoření slov*. Praha: Academia, 1986.

QUIRK, Randolph, David CRYSTAL, Sidney GREENBAUM a Geoffrey N. LEECH. *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman, 1986. ISBN 05-825-1734-6.

PEPRNÍK, Jaroslav. *English lexicology. 2. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0265-3.

ČAPEK, Josef. *Povídání o pejskovi a kočičce - jak spolu hopodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*. Praha: Albatros, 1984.

ČAPEK, Josef. *All about doggie and pussycat: how they kept house and all sorts of other things as well*. Praha: Albatros, 1996. ISBN 80-000-0448-8.

ČAPEK, Karel. *Dášeňka čili život štěněte*. Praha: Albatros, 1988.

KAREL, Čapek. *Dashenka: or the life of a puppy* [online]. British Library Cataloguing-in-Publication Data, 2013 [cit. 2019-04-19].

ČAPEK, Karel a Josef ČAPEK. *Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek. 11. vyd.* Praha: Albatros, 2008. ISBN 978-80-00-02179-9.

ČAPEK, Karel a Dagmar HERRMANN. Nine fairy tales and one more thrown in for good measure. Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 1996. European classics (Evanston, Ill.). ISBN 978-0810114647.

ČAPEK, Karel. Povídky z jedné kapsy: Povídky z druhé kapsy. 9. vyd. (29. vyd. Povídek z jedné kapsy, 23. vyd. Povídek z druhé kapsy). Praha: Československý spisovatel, 1990. Slunovrat (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0090-8.

ČAPEK, Karel, Norma COMRADA a Karel ČAPEK. Tales from two pockets. North Haven, CT: Catbird Press, c1994. ISBN 0-945774-25-7.

Oxford advanced learner's dictionary. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010. International student's edition. ISBN 978-0-19-4799140.

GROMOVÁ, Edita. Úvod do translátologie. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Filozofická fakulta, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2.

MAREŠ, Petr. Úvod do lingvistiky a lingvistické bohemistiky. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2640-6.

B) Sborníky

BIČAN, Aleš, ed. Karlík a továrna na lingvistiku: prof. Petru Karlíkovi k šedesátým narozeninám. Brno: Host, 2010. ISBN 978-80-7294-412-5.

C) Internetové zdroje

ZIMA, Jaroslav. O expresivitě substantivních deminutiv v češtině. www.ujc.cas.cz [online]. [cit. 2019-04-19].

Oxford English Dictionary: The definitive record of the English language [online]. London: Oxford University Press, 2019 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: <http://www.oed.com/>

Seznam tabulek

Tabulka 1: kapitola O pejskovi a kočičce, jak si myli podlahu	36
Tabulka 2: kapitola O pyšné noční košilce	38
Tabulka 3: Kapitola 1	40
Tabulka 4: Kapitola 2	42
Tabulka 5: Pohádka psí	45
Tabulka 6: Modrá chryzantéma	47

Přílohy

Příloha 1: Použitá ukázka pro analýzu deminutiv v díle Josefa Čapka: Povídání o pejskovi a kočičce – jak spolu hospodařili, a ještě o všelijakých jiných věcech

O pejskovi a kočičce, jak si myli podlahu

To bylo tenkrát, když **pejsek** a **kočička** ještě spolu hospodařili; měli u lesa svůj malý **domeček** a tam spolu bydleli a chtěli všechno dělat tak, jak to dělají velcí lidé. Ale oni to vždycky tak neuměli, protože mají malé a nešikovné **tlapičky** a na těch **tlapičkách** nemají prsty, jako má člověk, jenom takové malé **polštářky** a na nich **drápky**. A tak nemohli dělat všechno tak, jak to dělají lidé, a do školy nechodili, protože škola není pro **zvířátka**, ba ne, to ne! Co myslíte? Ta je jen pro děti! A tak to u nich v tom jejich bytě vypadalo všelijak. Něco udělali dobře a něco zas ne, a tak tam mívali někdy také trochu nepořádek. A tak jednoho dne viděli, že mají ve svém **domečku** tuze špinavou podlahu. „Poslouchej, **pejsku**,“ povídá **kočička**, „máme tu nějak špinavou podlahu.“ – „Taky se mně zdá, že už je nějak moc špinavá,“ povídá **pejsek**, „jenom se koukni, jak mám od té špinavé podlahy umazané **tlapky**.“ – „Tuze špinavé je máš,“ povídala **kočička**, „fuj, to je hanba! Musíme tu podlahu umýt. To přece lidé nemají takovou špinavou podlahu. Ti ji někdy myjí.“ „Dobrá,“ řekl na to **pejsek**, „ale jak to uděláme?“ – „To je přece lehké,“ řekla **kočička**. „Ty jdi pro vodu a já obstarám to ostatní.“ **Pejsek** šel s hrncem pro vodu a **kočička** vytáhla ze svého **kufříku** kus mýdla a položila to mýdlo na stůl. Pak si šla pro něco do komory; měla tam asi schovaný **kousek** uzené myši. Zatím přišel **pejsek** s vodou a vidí něco ležet na stole. Rozbalí to a bylo to nějaké růžové. „Aha, to bude něco dobrého,“ povídá si pejsek, a jak měl na to chuť, tak si celý ten kus strčil do huby a začal kousat. Ale chutnalo to nějak nedobře. Zatím přišla **kočička** a slyší, že **pejsek** nějak divně prská. Podívá se na něj a vidí, že **pejsek** má plnou hubu pěny a z očí mu tekly slzy. „I propána!“ křičela **kočička**, „co se to, **pejsku**, s tebou děje? Vždyť ty jsi nějaký nemocný?! Vždyť ti kape z huby pěna! Co to s tebou je?“ – „Ale,“ povídá **pejsek**, „našel jsem tu něco na stole a myslil jsem, že je to nějaký sýr nebo nějaké cukroví, tak jsem to sněd. Ale ono to strašně

štípe a dělá se mně z toho v hubě pěna.“ „Ty jsi ale hloupý,“ zlobila se **kočička**, „vždyť to bylo mýdlo! A mýdlo je přece k mytí, a ne k jídlu.“ – „Aha,“ řekl **pejsek**, „proto to tak štípalo. Au, au, to to štípe, to to štípe!“ – „Napij se hodně vody,“ poradila mu **kočička**, „potom to přestane štípat.“ **Pejsek** se napil, až všechnu vodu vypil. I štípat to přestalo, ale pěny bylo moc. Tak si šel utřít čumák o travu a pak musel jít znova pro vodu, protože všechnu vypil a už žádnou neměli. **Kočička** měla jednu korunu a šla koupit nové mýdlo. „Tohle už nesním,“ řekl **pejsek**, když **kočička** přinesla to nové mýdlo, „ale jakpak to uděláme, když tu nemáme žádný kartáč!“ – „Na to jsem už myslila,“ povídá **kočička**, „však ty máš na sobě takové hrubé a ježaté chlupy, jako jsou na kartáči, a tak můžeme tu podlahu vydrhnout tebou.“ „Dobrá,“ řekl **pejsek** a **kočička** vzala mýdlo a hrnc s vodou, klekla na zem, vzala pejska jako kartáč a vydrhla pejskem celou podlahu. Podlaha byla celá mokrá a moc čistá také nebyla. „Měli bychom ji ještě něčím suchým vytřít,“ povídá **kočička**. „Tak víš co,“ řekl **pejsek**, „já už jsem docela mokrý, ale ty jsi suchá a máš takové pěkné měkké **chloupky** na sobě, to je jako ten nejlepší ručník! Teď zas vezmu já tebe a vysuším tebou podlahu.“ Vzal **kočičku** a vytřel celou podlahu **kočičkou**. Podlaha byla teď umytá a suchá, ale zato **pejsek** a **kočička** byli mokří a strašně špinaví od toho, jak jeden druhým tu podlahu myli, jako kdyby **pejsek** byl kartáč a **kočička** utěrka. „No, to vypadáme,“ řekli si oba, když se na sebe podívali; „podlahu teď máme čistou, ale zato my jsme teď špinaví! Takhle přece nemůžeme být, to by se nám každý smál! Musíme se vyprat!“ Vypereme se, jako se pere prádlo,“ řekl **pejsek**. „Ty, **kočičko**, vypereš mne, a až budu vypraný, tak zas já vyperu tebe.“ – „Dobrá,“ řekla **kočička**. Nanosili si do necek vody a vzali si na to valchu. **Pejsek** vlezl do vany a **kočička** ho vyprala. Drhla ho na té valše tak silně, že ji **pejsek** prosil, ať tolik netlačí, že by se mu mohly do sebe zamotat nohy. Když byl **pejsek** umytý, vlezla zas do necek **kočička** a **pejsek** ji vypral a tlačil tak silně, že ho prosila, aby ji na té valše tolik nedřel, že jí vydře do kožichu díru. Potom jeden druhého vyždímali. „A teď se usušíme,“ řekla **kočička**. Uchystali si šňůry na prádlo. „Nejdřív pověsíš na šňůru ty mne, a až budu viset, tak slezu a pověsím zas tebe,“ řekla **kočička** **pejskovi**. **Pejsek** vzal **kočičku** a pověsil ji na šňůru, jako se věší prádlo. Ani na to nepotřebovali **kolíčky**, protože se na té šňůře mohli udržet **drápky**. Když **kočička** už visela, slezla zase ze šňůry dolů a pověsila **pejska**. Tak tam viseli oba dva a **sluníčko** na ně pěkně svítilo. „Svítí na nás **sluníčko**,“ povídá **pejsek**, „to brzo uschnem.“ Jen to řekl a začalo pršet. „Prší!“ křičeli **pejsek** a **kočička**, „zmokne nám prádlo! Musíme je sundat!“

Honem skočili oba z té šňůry dolů a běželi domů schovat se pod střechu. „Prší ještě?“ povídala **kočička**. „Už přestalo,“ řekl **pejsek** a opravdu, už zase svítilo **sluníčko**. „Tak si zas pověsíme prádlo,“ povídala **kočička**. Tak šli a pověsili se zase na šňůru; nejdřív pověsil pejsek kočičku, a když visela, tak zase slezla a pověsila **pejska**. Tak tam oba na té šňůře viseli, jako visí prádlo, a libovali si, že zase svítí **sluníčko** a že jim pěkně uschne prádlo! A zase začalo pršet. „Prší, zmokne nám prádlo!“ volali **pejsek** s **kočičkou** a běželi se schovat. Pak zase svítilo sluníčko, tak se zas na tu šňůru pověsili, pak zase přšelo, tak utekli, a pak zas bylo **sluníčko**, tak se zas pověsili, a tak to šlo až do večera. A to už byli oba docela suší. „Prádlo máme suché,“ řekli si, „tak je dáme do koše.“ Tak si vlezli do koše, ale pak už se jim chtělo spát, tak tam usnuli a oba se v tom koši krásně vyspali až do rána.

O pyšné noční košilce

Považte, děti, co se **pejskovi** jednou stalo! Hopsal, skákal, hrál si s **kočičkou** na louce, váleli sudy, dělali kotrmelce a všelijaké jiné komedie, a přitom si někde vrazil do **pacičky** ostrý střepe. Byl to malý střepe, ale hodně to bolelo a nemohl na tu **nožičku** dobře došlápnout. „Je to ale nerozum a neopatrnost,“ hubovala **kočička**, „nechat takhle někde válet střepy. To by lidé neměli nikdy dělat! Střepy se mají vždycky pěkně uklidit. Pak na to někdo šlápně, třeba některé **zvířátko**, nebo třeba i děti, když jsou bosy, a rozříznou si **nožičku** a pak to bolí a teče jim z toho krev. Pojd', **pejsku**, můj **chudáčku**, moje **nynyny**, ty můj **pišulko** a **pišulánku**, můj **pišiši** a **pišišišínku**, ty můj **broučku** zlatý, pojd', ty moje ubohá **pišišindo**, já tě vezmu domů a zavážu ti **tlapičku**, aby tě ta **bolístka** tak nebolela!“ Doma **kočička** **pejskovi** **tlapičku** pofoukala a vymyla a zavázala, aby ho ta **bolístka** tak nebolela. „Já se bojím, aby se mně z toho neudělal vřes,“ povídal **pejsek**, když mu to **kočička** zavazovala. „Co aby se ti z toho neudělalo?“ divila se kočka. „No, vřes aby se mně z toho neudělal. To se přece někdy z takových **bolístek** udělá velká bolenice, napuchne to, až je z toho velká boule, kolem je to červené a uvnitř bílé a tomu se říká vřes. A ten pak moc bolí.“ – „Aha, ty myslíš vřed!“ pochopila **kočička**. „Ale ne! Vřes myslím. Přece vřed roste u lesa a dává se do vázy!“ řekl **pejsek**. „Ale kdepak!“ řekla **kočička**, „to si to pleteš. Přece vřes se dává do vázy, a ne vřed. Hihhi, kdopak by si dával do vázy vřed! To se přece nedělá, to ne, to ne!“ „Ty si to pleteš!“ hádal se pejsek. „Z **bolístky** se někdy udělá vřes a u lesa roste vřed. Tak je to!“ „Tak si tomu tedy říkej, jak

chceš, ale já se ti musím smát, až to povím dětem, tak se ti budou smát taky,“ řekla **kočička** a položila **pejska** na polštář. **Pejsek** seděl na polštáři s **tlapičkou** zavázanou a čekal, až se mu na ní udělá ten vřes. Čekal dlouho, vrtěl sebou všelijak, ale běhat nemohl, a tak mu byla dlouhá chvíle. „Co mám dělat, co mám dělat!“ naříkal, „já mám dlouhou chvíli. Prosím tě, **kočičko**, povídej mně něco.“ „A co bych ti povídala?“ řekla **kočička**. „Povídej mně nějakou pohádku!“ řekl **pejsek**. „A jakou?“ ptala se **kočička**. „Nějakou hezkou,“ žádal **pejsek**. „Povídej, povídej!“ „Chtěl bys o **noční košilce**?“ ptala se **kočička**. „Tak, o **noční košilce**, ale musí to s ní nakonec dobře dopadnout,“ poručil si **pejsek**. „Tak tedy o **noční košilce**,“ řekla **kočička** a začala vypravovat: „Tak byla jednou jedna **noční košilka** a ta byla chudá. A protože byla chudá, tak na sobě neměla žádné červené, ani modré, ani žluté, zelené nebo fialové **proužečky**, ani žádné vyšívaní s **kuličkami**, **čtverečky**, **hvězdičkami**, **kytičkami**, ani **lístky**. Byla jenom bílá, ale přitom byla moc hodná. A tak šla jednou na procházku a potkala jinou **noční košilku**. ‚Jéje, to je krásná **košilka**!‘ vykřikla ta chudá **noční košilka**. Ona ta druhá **noční košilka** byla bohatá a byla krásně barevná a měla na sobě vyšívané **čtverečky**, **proužečky** a všelijaká **kolečka** a všechno možné, jak moc byla zdobená. ‚Ach **košilko**, ty jsi tak krásná, ty se mně tak tuze líbíš,‘ řekla ta chudá **noční košilka** té bohaté **noční košilce**, ‚pojď si se mnou hrát!‘ Ale ta bohatá **noční košilka** byla pyšná. ‚Nepůjdu!‘ řekla, ‚ty na sobě nemáš žádné **proužečky**, ani žádná **kolečka** a nic, s tebou já si nebudu hrát!‘ To řekla a šla pyšně dál.“ „To nebyla hodná **noční košilka**,“ řekl **pejsek**, „když si s tou chudou **košilkou** nechtěla hrát.“ „Baže nebyla,“ řekla **kočička**. „Však taky, jak si potom hrála sama, tak na sebe nedala dobře pozor a hrála si v blátě a moc se umazala.“ „To měla z toho, že byla pyšná!“ řekl **pejsek**, „a teď zas povídej dál!“ „No tak teda,“ povídala **kočička** dál, „tu chudou **noční košilku** to trápilo a byla z toho smutná. Šla domů, sedla si na **postýlku** a byla pořád ještě z toho smutná, jak si ta pyšná **noční košilka** s ní nechtěla hrát. A tu k ní přišel takový **andělíček** a povídá jí: ‚Proč jsi tak smutná, **košilko**?‘ ‚Já jsem smutná,‘ řekla chudá **noční košilka**, ‚protože jsem potkala krásnou **noční košilku**, ta byla vyšívaná a měla na sobě všelijaká **kolečka**, **jahůdky**, **čtverečky** a **proužečky** a ta se mně tak tuze líbila a já jsem si s ní chtěla hrát, ale ona nechtěla, protože jsem chudá a nemám na sobě žádné takové vyšívaní, jako měla ona.‘ ‚Nic si z toho nedělej,‘ řekl **andělíček**. ‚Jen se pěkně svlékni a jdi **hajat**. Však ono se to do rána už třeba nějak spraví.‘ Tak se tedy ta chudá **noční košilka** svlékla a šla pěkně **hajat**. A když spala, zavolal ten **andělíček** ještě jiné **andělíčky** a ti tu **košilku** krásně

vyšili a udělali na ní **proužečky** a červené **tečky** a **čtverečky**, a ještě takové všelijaké věci, jak to má kdo rád, a ještě ji pěkně vyžehlili a pak zas odletěli. A když se ráno ta **noční košilka** probudila a oblékla se, tu se ani nemohla poznat. Šla na procházku a teď potkala tu pyšnou **noční košilku**, která si s ní včera nechtěla hrát. A ta pyšná **noční košilka** byla dosti umazaná, to jsme už povídali, a nemohla tu **košilku** ani poznat. „To je krásná **noční košilka**,“ řekla si, „kdyby si tak chtěla se mnou hrát!“ „Ať si s ní ta chudá **košilka** hraje!“ řekl **pejsek kočičce**. „Ať si s ní hraje a není taky pyšná, když tamta byla pyšná a nechtěla si s ní hrát!“ „To také že nebyla pyšná, ta chudá **noční košilka**,“ řekla kočička, „třebaže teď byla čistá a měla na sobě **tečky** a **čtverečky** a **proužečky**. Ona řekla té pyšné: „Jen si pojď se mnou, ty **košilko**, hrát!“ „To je dobře, to se mně líbí,“ řekl **pejsek**, „že se nestala pyšnou. A na co si všechno hrály?“ „No na všechno si hrály,“ povídala **kočička**. „Hrály si s **panenkami** i na prodávanou, na školu i na honěnou i na schovávanou, dělaly si **věnečky** a **zahrádku**, hrály si na vaření a na návštěvu a na všechno možné, až si dost vyhrály, a pak šly spolu do jedné **postýlky** spát. A ta pyšná **noční košilka** už nebyla pyšná, ona si řekla, že už nikdy pyšná nebude, a potom si ty dvě **noční košilky** spolu hrály každý den a nikdy se ani spolu nehádaly, ani žádná z nich nechtěla jedna druhé poroučet.“ „Tak to bylo dobře,“ řekl **pejsek**. „A mne už **tlapička** nebolí. Já jsem na tu **bolítku** při tom povídání docela zapomněl.“

Příloha 2: Použitá ukázka pro analýzu deminutiv v díle Karla Čapka: Dášenka čili život štěněte

Kapitola 1

Když se to narodilo, bylo to jenom takové bílé nic, do hrsti se to vešlo; ale anžto to mělo pár černých **ušisek** a vzadu **ocásek**, uznali jsme, že to je **psisko**, a protože jsme si přáli mít psí **holčičku**, dali jsme tomu jméno **Dášeňka**. Dokud to bylo bílé nic, bylo to slepé, bez očí, a co se **nožiček** týče, inu, mělo to dva páry čehosi, čemu se při dobré vůli mohlo říkat **nožičky**. Ale protože tu ta dobrá vůle byla, byly tu i **nožičky**, třebaže ještě za mnoho nestály; kdepak, stát se na nich nedalo, takové byly vratké a **slaboučké**, a s chůzí to byla, holenku, teprve potíže. Když se do toho **Dášeňka** pořádně obula (totiž ona se neobula, ale vykasala si na to rukávy) (přesněji řečeno, ani rukávy si nevykasala, ale jenom si, jak se říká, plivla do dlaní) (rozumějte mi, ona si ovšem nemohla plivnout do dlaní, protože ještě plivat neuměla a dlaně měla tak **maličké**, že by si do nich netrefila), zkrátka když se do toho **Dášeňka** pořádně dala, dokutálela se za půl dne od máminy zadní nohy k mámině noze přední, přičemž se cestou třikrát nakrmila a dvakrát vyspala. Spát a jíst uměla totiž hned od narození, tomu se učit nemusela; proto to dělala horlivě po celý boží den, a myslím, že i v noci, když se na ni nikdo nedíval, spala stejně svědomitě jako ve dne – takové to bylo pilné štěně. Krom toho uměla pištět; ale jak štěně piští, to nakreslit nedovedu a ukázat bych vám to také nemohl, protože na to nemám dost tenký hlas. I mlaskat uměla **Dášeňka** od narození, když sála mámino **mlíčko**, ale víc už nic; jak vidíte, nebylo s ní zprvu mnoho řeči, ale její **mamince** (jmenuje se Iris a je hrubosrstá foxteriérka) to stačilo: celý den si měla se svým **nunátkem Dášeňkou** co povídat a šuškat, očichávala ji, líbala a lízala, čistila a **jazečkem** umývala, česala a hladila, pěstovala ji, krmila ji, laskala ji, hlídala ji, své vlastní huňaté **tělíčko** jí podestýlala za polštář, a to se to, **panečku, Dášeňce** spalo! Abyste věděli, tomu se říká láska mateřská a u lidských **maminek** je to taky tak, však vy víte. Jenže lidské **maminky** dobře vědí, co a proč dělají; ale taková psí **maminka** to neví, jenom cítí, že jí to příroda káže. “Haló, psí **paničky**,” káže hlas přírody, “pozor, pokud to vaše **maličké** je slepé a nanicovaté, pokud se to neumí samo bránit, ba ani se schovat nebo volat o pomoc, nesmíte se od toho ani hnout, to vám povídám; musíte hlídat, svým tělem je krýt, a kdyby se blížil někdo podezřelý, tedy

hrr na něj a zadavte ho!” Iris to vše brala strašně doopravdy, a když se přiblížil jeden podezřelý advokát, běžela ho zadávat a roztrhla mu nohavici; a když se blížil jeden spisovatel (však to byl Josef Kopta), chtěla ho také zadávat a kousla ho do nohy, a jedné ženské osobě roztrhala celé šaty, ba vrhala se útočně i na úřední osoby, jako je listonoš, popelář, elektrikář a ten pán od plynu. Krom toho ohrožovala množství veřejně činných osob, sápara se na jednoho poslance, měla jakési nedorozumění i se strážníkem, a díky své ostražitosti a bojovnosti uchránila svého **jedináčka** od všech úkladů, nepřátel a zloby světa. Taková psí **maminka**, pánové, nemá snadný život: lidí je mnoho a všechny pokousat nemůže. Toho dne, kdy **Dášeňka** slavila desítidenní výročí svého života, potkala ji první veliká událost: když se ráno probudila, shledala k svému úžasu, že vidí – zatím jen na jedno oko, ale ono i jedno oko je, abych tak řekl, veliký krok do světa. Byla tím tak překvapena, že vykvikla, a toto památné kviknutí bylo počátkem psí řeči, která se jmenuje štěkání. Dnes už **Dášeňka** umí nejenom mluvit, nýbrž i nadávat a pouštět hrůzu; ale tehdy to jen tak vyjeklo, jak když nůž sjede po talíři. Hlavní ovšem bylo to nové oko; do té doby musela **Dášeňka** hledat jen **čumáčkem**, kde má **maminka** ty dobré knoflíky, co z nich prýští **mlíčko**; a když se pokoušela lézt, musela před sebou strkat svůj černý a lesklý nos, aby nahmatala, co je před ní. Ba, lidi, takové oko, i když je jen jedno, je znamenitý vynález: jen mrkneš, a víš, ouha, tady je stěna, tuto jakási propast, a to bílé je máma. A když chceš spát, **očičko** se zaklopí, a dobrou noc, mějte mě rádi. A co abychom se zase probudili? Otvírá se jedno oko, a vida, otvírá se i druhé, mžourá trochu, a už se vykulí celé; a **Dášeňka** se od té chvíle dívá na svět dvěma očima a spí na dvě oči, takže už nemusí vyspávat tak dlouho a může víc času věnovat tomu, aby se naučila sedět a chodit a ledacos jiného důležitého pro život. Inu, je to pokrok. Neboť v tu chvíli se ozval opět hlas přírody a kázal: “Ty, **Dášeňko**, když už máš kukadla, dívej se před sebe a zkus chodit.” **Dášeňka** tedy pohnula **ouškem**, že jako slyší a rozumí, a zkusila chodit. Nejdřív vysunula pravou přední **nožičku** dopředu, a co teď? “Teď dej dopředu levou zadní,” napovídal jí hlas přírody. Sláva, povedlo se to. “A teď tu druhou zadní,” radil hlas přírody, “zadní, povídám, zadní, ne přední! I ty hloupá **Dášeňko**, vždyťs nechala ještě jednu **nožičku** vzadu! Počkej, nemůžeš jít dál, pokud si ji nepřitáhneš; povídám, tu pravou zadní si zastrč pod **zadeček**! Ne, to není **nožička**, to je **ocásek**, **ocáskem** se nedá chodit. To si pamatuj, **Dášeňko**, o **ocásek** se nemusíš starat, ten jde sám za **nožičkami**. Tak co, máš všechny **tlapky** pohromadě? No sláva, a teď znovu: vysunout pravou přední, hlavu

trochu výš, aby tam bylo místo pro **nožičky**, tak, dobře, teď levou zadní, a teď pravou zadní (ale ne tak daleko od těla, **Dášeňko**, pod sebe ji musíš dát, pod sebe, aby se ti **bříško** po zemi neplouhalo), tak, a teď levou přední, výborně, tak vidíš, jak to jde. Teď si chvilku odpočiň, a zase znovu: jedna – dvě – tři – čtyři, hlavu nahoru, jedna – dvě – tři – čtyři.”

Kapitola 2

Jak vidíte, děti, dá to hodně práce, a hlas přírody, jemine, to je vám přísný učitel, nic takovému štěněti nesleví. Jenže někdy nemá kdy napovídat, protože musí učit lítat mladého vrabce nebo ukázat housence, které listy žrát a kterých nechat. Tehdy uloží **Dášeňce** jenom domácí úkol (například přejít v úhlopříčně celou psí boudu z rohu do rohu) a nechá ji, aby se s tím, chuděra malá, dělala sama. **Dášeňka** dává pozor, až **jazejček** samou pozorností vyplazuje: pravá přední – teď levá zadní (jezusmankote, která vlastně je levá, ta nebo ta?) – a druhá zadní (kdepak já ji mám?) – a co teď? “Špatně,” volá na ni hlas přírody, celý udýchaný, jak učí vrabce lítat, “musíš dělat menší kroky, **Dášeňko**, a hlavu nahoru a **tlapky** pěkně pod sebe znovu!” Copak hlas přírody, tomu se to káže; ale když jsou ty **nožičky** měkké jako z nití a třesou se jako z rosolu, dělejte s nimi něco! A když máme takový plný **bříšek** a takovou velikou hlavu, myslíte, že to je malá práce? **Dášeňka** si sedne zdrceně uprostřed boudy a fňuká. A tu je máma Iris, těší psí **holčičku** a dá jí napít; pak obě usnou, ale **Dášeňka** se hned probouzí, vzpomněla si, že nedodělala domácí úkol, a drápe se rovnou přes mámin hřbet do toho druhého rohu psí boudy. “Dobře, **Dášeňko**,” chválí ji hlas přírody, “budeš-li se takhle pilně učit, bude z tebe **pejsek** rychlý jako vítr.” To byste nevěřili, co má takové štěně práce: když se neučí chodit, spí; když nespí, učí se sedět (a to není jen tak, pánové: to zase hlas přírody hartusí: “Sed rovně, **Dášeňko**, hlavu nahoru a neohýbej tak záda; pozor, sedíš si na hřbetě, teď zase si sedíš na **nožičkách**, a kde máš **ocásek**? Na **ocásku** si také nesmíš sedět, protože bys jím nemohla vrtět,” a tak dále – samé napomínání). A i když štěně spí nebo pije, má přitom za úkol, že musí růst; každý den mají být nohy o něco delší a silnější a krk o něco vytáhlejší a **čumáček** o něco zvědavější – to víte, když mají růst všechny čtyři nohy najednou, dá to hromadu práce. A na **ocásek** nezapomenout, aby rostl a sílil a nezůstal takový myší; foxteriéri přec mají mít oháňku silnou jako **klacík** a švihat jí, až to sviští. A musí se umět stříhat ušima, hýbat **ocáskem**, hlasitě kvičet a kdesi cosi. Tomu všemu se musí **Dášeňka**

učit. Už umí chodit po **nožičkách**; pravda, někdy některou nohu ztratí, neví, kde ji má, a musí si sednout, aby ji zase našla a dopočítala se všech čtyř; pravda, někdy se svalí, ale na to už je zařízena celá jako **váleček**, jen se kutálet. Ale život štěněte je ukrutně složitý: teď zase mu rostou zuby. Nejdřív byly jako **krupičky**, ale **nyčko** nějak rostou do **špiček**; čím jsou špičatější, tím mocněji propuká v **Dášeňce** potřeba zaměstnávat se kousáním. Naštěstí jsou na světě věci neobyčejně vhodné ke kousání, například máminy uši nebo lidské prsty; vzácněji se **Dášeňce** naskytne **špička** lidského nosu nebo boltec člověčího ucha – dostane-li se k nim, hryže je s náruživým rozkošnictvím. Nejhuř je na tom matka Iris: má břicho do krve rozkousané **Dášeňčinými** zuby a rozdrásané jejími **drápky**; kojí věrně tu malou surovkyni (**surovečku**, surovnici, surovčici, **surovinku** – safra, jak by se mělo říkat **holčičce** od surovce?), ale přitom bolestí mrká. Nic platno, **Dášeňko**, s mateřskou stravou už bude konec; musíš se začít učit ještě jednomu umění: žrát z **misky**. Pojd' sem, malá, tady máš **misku** s **mlíčkem**. Cože, ty nevíš, co se s tím dělá? Inu, strčí se k tomu **čumáček**, vyplázne se jazyk, namočí se v tom bílém a honem se zasune zpátky, aby na něm zůstala kapka toho bílého; a to se dělá znovu, bis, repete a da capo, až je **miska** prázdná. Nedívej se tak hloupě, **Dášeňko**, nic na tom není; nu tak, dej se do toho, alou! **Dášeňka** nic, jen poulí oči a třese **ocáskem**. Ech, ty hloupá, když to nejde jinak, musím ti do **mlíčka** strčit tvůj nechápavý nos, chtěj nebo nechtěj: tak! – **Dášeňka** je zdrcena násilím, které se na ní stalo; má **čumáček** a vousy smočené v mléce, musí se olíznout **jaječkem**, a namoutě kutě, ono je to dobré. A teď už ji nic nezdrží: leze sama za tím dobrým bílým, hrne se hlavou a **tlapkami** do **misky**, rozlévá mléko po zemi a rousá si v něm všechny čtyři, ba i uši a **ocásek**; musí přijít máma a olízat ji, ale začátek je učiněn; za pár dní bude už **Dášeňka** vylizovat **misku**, jako když bičem mrská, a přitom vůčihledě poroste jako z vody, ba co dím, jako z mléka. Tož si z ní, děti, vemte příklad a pilně jezte, abyste rostly a sílily na duchu i na těle, tak jako to znamenité štěně, jemuž se dostalo jména **Dášeňka**.

Úryvek anglického překladu z kapitoly 2

And when you have such a **full tummy**, and such a big head, do you think it's an easy business? **Dashenka** sits down all dejected in the middle of the kennel and whimpers. And here comes mother Iris, she comforts **her little daughter**, and gives her some milk; then they both have a nap, but **Dashenka** wakes almost at once, she remembers that

she hasn't finished her housework, and she struggles right over mamma's back into the other corner of the kennel. "well done, **Dashenka**," says the voice of Nature, praising her, "if you go on learning as eagerly as that you'll grow into a **dog** as swift as the wind." You would never believe how much the puppy has to do: if it's not learning to walk, it's sleeping; it's not sleeping, it's learning to sit up. (That, my friend, isn't just anyhow: then again the voice of Nature urges: "Sit straight up, **Dashenka**, with your head up, and don't bend your back so much; look out, you're sitting on your back, and now you're sitting on your **legs**, and where have you left **your tail**? You mustn't sit on **your tail**, you know, because you'd never be able to wag it"). And so on - always reprimanding. And even when a puppy is sleeping or feeding, it has the job of growing at the same time; every day its legs have to be able a bit longer, and stronger, and its neck a bit more stretched out, and **its little muzzle** a bit more inquisitive – when all four legs have to grow at once, you know, it makes heaps of work.

Příloha 3: Použitá ukázka pro analýzu deminutiv v díle Karla Čapka: Devatero pohádek

Pohádka psí

Pokud vůz mého **dědečka**, toho mlynáře, vozil po vesnicích chleba a zpátky do mlýna pěkné zrní, znal **Voříška** kdekdo; no, **Voříšek**, řekl by vám každý, to je přece ten **pejsek**, co sedá na **kozlíku** vedle starého **Šulitky** a kouká, jako by řídil celý vůz; a když to jde do kopce nějak **pomaličku**, začne vám štěkat, a hned se kola zatočí rychleji, **Šulitka** zapraská, Ferda i Žanka, totižto oba koně našeho **dědečka**, zaberou, a teď celý vůz slavně běží do vsi a vytřásá ze sebe samou krásnou vůni božího daru. Takhle, děti, jezdil **Voříšek** nebožtík po celé farnosti. Ba, za jeho časů nebyly ještě žádné tyhle splašené automobily; tehdy se jezdilo pomalu, pořádně, a aby to bylo slyšet. Žádný šofér na automobilu neumí tak krásně práskat bičem jako nebožtík **Šulitka**, dej mu pánbůh věčnou slávu, nebo tak zamlaskat na koně, jako to uměl on; a vedle žádného šoféra nesedí moudrý **Voříšek**, nekučíruje, neštěká, nepouští hrůzu, nic. Takový automobil jenom přeletí a zasmrdí, a teď koukej, kde už je; ani ho vidět není pro samý prach. Inu, to **Voříšek** jezdil důkladněji; na půlhodiny předem lidé nastavili ucho, začichali a řekli: Aha! To už věděli, že k nim jede chleba, a postavili se na práh, aby mu dali dobrýtro. A **nyčko** už tedy opravdu běží **dědečkův** vůz do vesnice, Šulitka mlaská jazykem, **Voříšek** štěká na **kozlíku** a najednou hup, skočí Žankovi na zadek (však to byl zadek, požehnej pánbůh! široký jako stůl, čtyři lidé by na něm jíst mohli); a teď tancuje Žankovi po hřbetě, běhá od chomoutu k ocasu, od ocasu k chomoutu a hubu si roztřepit může samou radostí: Haf, haf, kluci, sákra, to jsme to sjeli, já a Žanka a Ferda; sláva! A kluci vyvalují oči; denně sem přijede chleba, a vždycky taková sláva, panebože, jako by sám císař jel! – Ba, jak říkám, tak důkladně se už dávno nejezdí jako za časů **Voříškových**. A štěkat uměl **Voříšek**, jako když z pistole střílí. Prásk! napravo, že tamhle husy samým lekem běží, běží a zastaví se až v Polici na rynku, celé udivené, kde se tu vzaly; prásk! nalevo, že holubi z celé vesnice vyletí, zakrouží a snesou se až někde na Žaltmanu, neškuli až na pruské straně; tak silně uměl štěkat **Voříšek**, **psisko** mizerné, a div mu pak ocas neuletěl, jak jím švihal radostí, když tohle natropil. Inu, měl nač být pyšný; tak silný hlas nemá ani generál, ba někdy ani poslanec. A přece byl čas, že **Voříšek** neuměl ani trochu štěkat, třeba už byl výrostek a

měl takové zuby, že rozkousal **dědečkovi** nedělní **holínky**. Totiž musíte vědět, jak přišel **dědeček** k **Voříškovi**, či spíš **Voříšek** k **dědečkovi**. Šel jednou **dědeček** z hospody pozdě domů, a že byla noc a že mu bylo veselo, a snad i proto, aby zahnal zlé duchy, si cestou zpíval. Najednou ztratil potmě dobrou notu a musel se zastavit, aby ji hledal. A co ji tak hledá, slyší nějaké vrnění, pištění, kničení na zemi u svých nohou; pokřičoval se a hmatal po zemi, co to jako je. Nahmatal huňaté teplé **klubíčko**, do dlaně se mu vešlo, a bylo to měkké jako samet; a sotva to vzal do ruky, přestalo to vrnět a cucalo mu prst, jako by byl z medu. Na to se musím podívat, pomyslí si **dědeček** a donesl to s sebou domů, do mlýna. **Babička**, chudera, čekala na **dědečka**, aby mu mohla dát “dobrou noc”; ale dřív, než se mohla, jak náleží ozvat, řekl filuta **dědeček**: “Koukej, Heleno, co ti nesu.” **Babička** si na to posvítila, a heleme, vždyť to bylo **štíně**, můj ty Tondo! psí **miminko** ještě slepé a žluté, jako vyloupenutý **oříšek**. “Koukejme,” podivil se **dědeček**, “ale **pejsánku**, čípak vlastně jsi?” **Pejsánek**, to se ví, neřekl nic; třásl se na stole jako **hromádka** neštěstí, až mu kryší **ocásek** poskakoval, a pištěl přežalostně; a tuhle, i prachkujóne, se pod ním udělala **loužička** a rostla jako špatné svědomí. “Karle, Karle,” zakývala vážně **babička** na **dědu** hlavou, “kdepaks nechal rozum? Vždyť to **štíně** musí pojít bez mámy.” Toho se **dědeček** lekl. “Honem, Heleno,” povídá, “ohřej **mlíčko** a uchystej **houstičku**.” **Babička** všechno uchystala, **dědeček** namočil měkkou střídu do mléka, omotal ji cípem kapesníku a udělal tak dobrý cumel, že se z něho štěně nacucalo, až mělo **bříšek** jako buben. “Karle, Karle,” zakývala zas **babička** hlavou, “kdepaks nechal rozum? Kdopak bude to **štíně** hřát, aby nepošlo zimou?” Ale kdež **dědeček**! tomu něco namítat! Sebral štěně a rovnou s ním do stáje; a **panečku**, tam bylo teplo, co ho Ferda a Žanka nadýchali! Oba koně už spali, ale když přišel hospodář, zvedli hlavu a točili se po něm moudrýma, laskavýma očima. “Žanko, Ferdo,” řekl **dědeček**, “ať tomu **Voříškovi** neublížíte, víme? Já vám ho dávám do ochrany.” A s tím položil malého **Voříška** před ně do slámy. Žanka si čichl k divnému **tvorečkovi** a cítil z něho dobré ruce hospodářovy; i pošeptal Ferdovi: “Je náš.” A bylo to. Tak rostl **Voříšek** ve stáji, krměn **cumlíkem** z kapesníku, až se mu otevřely oči a mohl se napít sám z **misky**. A teplo mu bylo jako u mámy, a tak se z něho brzo udělal takový malý uličník s hloupou hlavou, inu, štěně; neví ani, kde má zadek, na který si má sednout, sedne si na vlastní hlavu a diví se, že to tlačí; neví, co s ocasem, a protože umí počítat jen do dvou, plete si všechny své čtyři nohy; nakonec sebou údivem plácne a vyplazuje **jazeček** pěkně růžový jako **lísteček** šunky. Ale vždyť každé štěně je takové, zkrátka jako

děti. Víc by vám řekli Žanka a Ferda; řekli by vám, jaké je to trápení pro starého koně, dávat pořád pozor, aby neušlápl to bláznivé **psisko**; to víte, **lidičky**, kopyto není bačkora a musí se stavět **pomaloučku**, **polehoučku**, aby něco na podlaze nezačalo bolestně kvičet a žalovat. Ba, je to kříž s dětmi, řekli by vám Žanka a Ferda. A byl už z **Voříška** celý pes, veselý a zubatý jako každý jiný, ale něco na něm nebylo v pořádku: nikdo ho neslyšel štěkat ani vrčet. Jenom pištěl jaksi a skučel, ale štěkání to nebylo. Řekla si jednou **babička**: Copakže **Voříšek** neštěká? Přemýšlí, tři dny chodí jako tělo bez duše a čtvrtého dne povídá **dědečkovi**: “Copakže **Voříšek** nikdy neštěká?” Přemýšlí **dědeček**, tři dny chodí a pořád vrtí hlavou. Čtvrtého dne povídá **Šulitkovi**, kočímu: “Copakže náš **Voříšek** nikdy neštěká?” **Šulitka** to vzal důkladně; šel do hospody a přemýšlel tam tři dny a tři noci; čtvrtého dne se mu už chtělo spát, nějak se mu mátla hlava, i zavolal hospodského a tahal z kapsy čtyráky za outratu. Počítal, počítal, ale sám čert se mu do toho pletl, že se ne a ne dopočítat. “Inu, **Šulitko**,” povídá hospodský, “copak tě **maminka** nenaučila počítat?” V tu chvíli **Šulitka** nechal outraty, plácl si do čela a běžel k **dědečkovi**. “Hospodáři,” křičel ve dveřích, “už to mám! **Voříšek** proto neštěká, že ho tomu jeho máma nenaučila!” “Namoutě,” řekl **dědeček**, “to je pravda; mámu **Voříšek** nezná, Ferda ani Žanka ho štěkat nenaučili, pes žádný v sousedství není, a tak **Voříšek** ani neví, co to štěkání je. Víš, **Šulitko**,” povídá, “musíš ho naučit štěkat.” Sedl si **Šulitka** ve stáji k **Voříškovi** a učil ho štěkat. “Haf haf,” vykládal mu; “dávej pozor, jak se to dělá; nejdřív vrrrrr tadyhle v krku, a pak to najednou pustíš z huby: hafhaf. Vrrrr, vrrrr, hafhaf haf!” **Voříšek** stříhal ušima, tohle byla muzika, která se mu jaksi líbila, ani sám nevěděl proč; a najednou ze samé radosti zaštěkal sám. Bylo to štěknutí trochu divné, kviklo to, jako když nůž po talíři sjede, ale každý začátek je těžký; však vy jste také hned napoprvé neuměli abecedu. Ferda i Žanka poslouchali, cože starý **Šulitka** štěká; konečně nad ním pokrčili rameny a nikdy si už **Šulitky** nevážili. Ale **Voříšek** měl k štěkání náramný talent, učení mu šlo rychle, a když poprvé vyjel s vozem, šlo to prásk! nalevo, prásk! napravo, jako když z pistole střílí; však do nejdelsí smrti se **Voříšek** nenabažil svého štěkání a štěkal celý boží den; takovou radost mu dělalo, že se tomu pořádně naučil. Ale jezdit se **Šulitkou** a kučírovat, to nebylo to jediné, co měl **Voříšek** na starosti. Každý večer obešel mlýn a dvůr, je-li všechno na svém místě, usápl se na slepice, aby už nekdákaly jako **tetky** na trhu, a pak se postavil před **dědečka**, vrtěl ocasem a díval se bystře, jako by chtěl říci: “Jen už jdi spát, Karle, já dám na všechno pozor.” **Dědeček** ho tedy pochválil a šel spát v

bázní boží. Ve dne však **dědeček** často obcházel po vesnicích a **městečkách**, aby kupoval obilí a ledacos jiného, třeba jetelové **semínko**, čočku nebo mák; a tehdy běžel **Voříšek** s ním, a když šli v noci domů, nic se nebál a trefil i tehdy, když se samotnému **dědečkovi** zmátla cesta. Jednou tedy kupoval **dědeček** někde **semínko**, ale vždyť to bylo tuhle ve **Zličku**; koupil a stavil se na skok v hospodě. **Voříšek** chvíli čekal před hospodou; tu však mu přišlo do nosu cosi dobrého, inu, taková krásná **vůnička** z kuchyně, že se tam musel podívat. A namouduši, jedli tam domácí lidé jitrnice; i sedl **Voříšek** a čekal, nepadne-li pod stůl nějaké to rozkošné **střívko**. A zatímco čekal, zastavil před hospodou vůz **dědečkova** souseda, jakpak se honem jmenoval, no třeba Joudal; Joudal našel **dědečka** v šenkovně, slovo dalo slovo, a už se oba sousedi hrnuli do vozu, že se jako svezou domů společně. Vyjeli, a **dědeček** zapomněl na **Voříška** jako na smrt, zatímco **Voříšek** v kuchyni **panáčkoval** před jitrnicemi. Když domácí lidé dojedli, hodili **kůžičky** z jitrnic kočce na pec; **Voříšek** utřel hubu a teprve teď si vzpomněl, kde nechal **dědečka**. Hledal, čichal po celé hospodě, ale **dědeček** nikde. "**Voříšku,**" řekl hostinský, "tvůj pán jel tam, támhle," a ukazoval rukou. Tohleto **Voříšek** pochopil a pustil se domů sám; nejdřív šel po silnici, ale pak si řekl: To bych byl blázen; tudyhle přes kopec si nadběhnu. Pustil se tedy přes kopec a lesem. Byl už večer, byla už noc; ale **Voříšek** se pranic nebál. Mně, myslel si, nikdo nic neukradne. Ale hlad měl jako pes. Byla už noc a vyšel měsíc úplněk; a když někde se stromy rozestoupily v průseku či na pasece, zjevil se měsíc nad korunami, a tu bylo tak krásně, tak stříbrno, že **Voříškovi** úžasem tlouklo srdce. Les šuměl **tichounce**, jako by na harfy hrál. Teď běžel **Voříšek** lesem jako černočernou chodbou; ale najednou se před ním dělalo stříbrné světlo, harfy jako by hrály hlasitěji, a na **Voříškovi** se zježil každý chlup; i přikrčil se k zemi a koukal jako omámený. Byl před ním stříbrný palouk a na něm tančily psí rusalky. Byli to krásní bílí psi, ale načisto bílí, zrovna průhlední, a tak **lehýncí**, že ani rosu z trávy nestřásli; inu, psí rusalky to byly, to poznal **Voříšek** hned, protože jim scházel ten jistý zajímavý **zápašek**, po kterém pes pozná pravého psa. Leží **Voříšek** v mokré trávě a oči si může vyhledět. Rusalky tančí, prohánějí se, zápasí spolu nebo se točí **dokolečka** za svým ocasem, ale všechno tak lehce, tak vzdušně, že se ani **stebélko** pod nimi nehnulo. **Voříšek** dával dobrý pozor: začne-li se některá z nich drbat nebo si zakusovat blechu, pak to není rusalka, ale bílý pes. Ale žádná se nepodrbala ani blechu nezakusovala; to už je tedy svaté, že to byly rusalky. Když byl měsíc hodně vysoko, zvedly rusalky hlavy a začaly jemně, krásně výt a zpívat; kdepak, ani orchestr v Národním to tak

nedovede. **Voříšek** plakal pohnutím a byl by zpíval s sebou, kdyby se nebál, že všechno pokazí. Když dozpívaly, lehly si kolem jakési vznešené psí stařeny, byla to asi nějaká mocná víla nebo kouzelnice, celá stříbrná a vetchá. “Povídej nám,” prosily všechny rusalky. Stará psí víla se zamyslíla a povídala pak: “Budu vám vypravovat, jak stvořili psi člověka. Když Pánbůh stvořil celý svět a všechna zvířata, postavil jim v čelo psa jako nejlepšího a nejmoudřejšího. Všechna zvířata v ráji žila a umírala a zase se rodila šťastně a spokojeně, jen psi byli čím dál smutnější. Ptal se tedy Pánbůh psů: ,Proč jste smutní, když ostatní zvířata se radují?’ I řekl nejstarší pes: ,Víš, Panebože, těm ostatním zvířatům nic neschází; ale my psi máme **kousek** rozumu tadyhle v hlavě a tím rozumem poznáváme, že je něco vyššího než my, že jsi Ty, ó Stvořiteli. Ke všemu si můžeme čuchnout, jenom k Tobě ne, a to nám psům tuze schází. Pročež, ó Pane, splň naši touhu a stvoř nám nějakého boha, ke kterému bychom si mohli čuchnout!’ I usmál se Pánbůh a řekl: ,Přineste mi nějaké kosti a já vám stvořím boha, ke kterému byste si mohli čuchnout.’ I rozběhli se psi a každý přinesl nějakou kost: ten lví, ten koňskou, ten velbloudí, ten kočičí, zkrátka ode všech zvířat, jen žádnou psí kost ne; neboť žádný pes se nedotkne ani psího masa, ani psí kosti. Byla pak těch kostí velká hromada a z těch kostí udělal Bůh člověka, aby psi měli svého boha, ke kterému se může čuchnout. A protože je člověk udělán ze všech zvířecích kostí, jen ze psích ne, má vlastnosti všech zvířat: má sílu lva, pracovitost velblouda, lstivost kočky a velkodušnost koně, jen psí věrnost ne, jen psí věrnost ne!” “Povídej ještě něco,” prosily psí rusalky znovu. Stará psí víla se zamyslíla a pak počala: “Povím vám tedy, jak se dostali psi na nebe. Víte, že duše lidí jdou po smrti na hvězdy, ale pro duše psí nezbyla žádná hvězda, a duše psí chodily po smrti spát do země. To bylo až po časy Krista Pána. Když Krista Pána lidi bičovali u sloupu, zůstalo tam moc krve, moc krve. A jeden hladový pes bez pána přišel a lízal tu krev Krista Pána. ,**Panenko Maria,**’ vykřikli andělé v nebi, ,vždyť ten pes přijal krev Páně!’ ,Když přijal krev Páně,’ řekl Bůh, ,vezmeme jeho duši na nebe.’ I udělal novou hvězdu, a aby se poznalo, že je pro psí duše, udělal k ní ocas. A sotva ta psí duše přišla na hvězdu, měla z toho takovou ukrutnou radost, že začala běhat, běhat, běhat v nebeském prostoru jako pes na louce, a ne pořádně po cestě jako ostatní hvězdy; a takovým psím hvězdám, co rejdí po nebi a mrcají ocasem, se říká komety.” “Povídej ještě něco,” prosily psí rusalky do třetice. “Tedy vám povím,” začala stará víla, “že před dávnými lety měli psi na zemi království a veliký psí zámek. Ale lidé záviděli psům jejich království na zemi

a čarovali tak dlouho, až se psí království i se zámek propadlo hluboko do země. Ale kdo by hrabal na pravém místě, dohrabal by se do jeskyně, kde zůstal psí poklad.” “Jaký je psí poklad?” ptaly se rusalky dychtivě. “Inu,” povídala stará víla, “je to takový sál přenáramné krásy. Sloupy jsou z nejkrásnějších kostí, ale ne okousaných, kdepak; je na nich tolik masa jako na husím **stehýnku**. Pak je tam uzžený trůn a k němu vedou stupně z nejčistšího špeku. A na těch stupních je koberec ze samých **střívek** od jitrnic, a na těch **střívkách** je prejtu na prst tlustě...” To už nemohl **Voříšek** vydržet. Vyrázil na palouk a volal: “Ha ha, kde je ten poklad? Ha ha, kde je psí poklad?” Ale v tutéž chvíli zmizely rázem všechny psí rusalky i stará psí víla. **Voříšek** si protíral oči; ale nebylo tu nic než stříbrný **palouček**, ani stéblo nebylo zcucháno tancem rusalek, ani **rosička** neskanula na zem. Jen pokojný měsíc zářil na líbezný palouk a kolem dokola stál les jako černočerná hradba. Tu vzpomněl si **Voříšek**, že doma ho čeká aspoň chleba ve vodě nadrobený, i rozběhl se domů, co mu nohy stačily. Ale od té doby, když někdy šel zase s **dědečkem** po lukách nebo lesích, vzpomněl si časem na psí poklad propadlý v zemi a začal hrabat, zuřivě hrabat všema čtyřma hlubokou díru do země. A že to nejspíše prozradil také psům ze sousedství, a ti zas jiným, a jiní zase dalším, stává se všem psům na světě, že si někde v polích vzpomenou na propadlé psí království a hrabou do země díru a čuchají, čuchají, čuchají, neníli z hloubi země cítit uzžený trůn bývalé psí říše.

Příloha 4: Použitá ukázka pro analýzu deminutiv v díle Karla Čapka: Povídky z jedné a druhé kapsy

Modrá chryzantéma

“Tak já vám povím,” řekl starý Fulinus, “jak přišla Klára na svět. Tehdy jsem zařizoval knížecí lichtenberský park v Lubenci – pane, starý kníže, to byl nějaký znalec; celé stromy si nechal posílat od Veitsche z Anglie, a jen cibulí z Holandska odebral sedmnáct tisíc kusů; ale to jen tak vedle. Tak jednou v neděli jdu v Lubenci po ulici a potkám Kláru; víte, to byl tamní idiot, hluchoněmá bláznivá káča, která kudy šla, tudy blaženě hýkala, – nevíte, pane, proč jsou tihle idioti tak blažení? Zrovna jsem se jí vyhýbal, aby mně nedala **hubičku**, když najednou zahlédnu, že má v prackách kytici; byl to nějaký kopr a takový ten polní neřád, ale mezi tím, pane – já jsem viděl ledacos, ale tehdy mě mohl trefit šlak. Ona vám ta potrhlá měla ve své kytce jeden květ pompónové chryzantémy, která byla modrá! Pane, modrá! Byla to asi taková modrá jako Phlox Laphami; trochu břidlicově nadechnutá, s atlasově růžovým okrajem, uvnitř jako Campanula turbinata, krásně plná, ale to všechno ještě nic není: pane, ta barva byla tehdy, a ještě dnes je u vytrvalé indické chryzantémy naprosto neznámá! Před lety jsem byl u starého Veitsche; sir James se mi nějak, **panečku**, chlubil, že jim loni kvetlo jedno chrysanthemum, import přímo z Číny, tak drobet lila, ale v zimě jim bohužel zašlo. A tady ta krákorající maškara měla v pařátu chrysanthemum tak modré, jak si jen můžete přát. Dobrá. Tak tedy ta Klára radostně zabučela a strká mně tu svou kytici. Dal jsem jí **korunku** a ukazoval jsem jí tu chryzantému: Kláro, kdes tohle vzala? Klára nadšeně kdákala a řehtala se; víc jsem z ní nedostal. Křičím na ni, ukazuji rukama, ale nic platno; mermomocí mě chtěla obejmout. Běžím k starému knížeti s drahocennou modrou chryzantémou: Jasnosti, tohleto roste tady někde v okolí; pojdte to hledat. Starý dal hned zapřahat kočár, a že vezmeme Kláru s sebou. Ale Klára se zatím ztratila a nebyla k nalezení. Stáli jsme u vozu a nadávali tak dobrou **hodinku** – on kníže pán býval dřív u dragounů. Ale ještě jsme s tím nebyli hotovi, když se přihnala Klára s vyplazeným jazykem a cpala mně celou kytici čerstvě narvaných modrých chryzantém. Kníže jí podával stokorunu, ale Klára se dala zklamáním do breku; chudák nikdy stokorunu neviděla. Musel jsem jí dát korunu, abych ji upokojil. Začala tancovat a křičet, ale my ji posadili na **kozlík**, ukázali na ty modré chryzantémy, a Kláro,

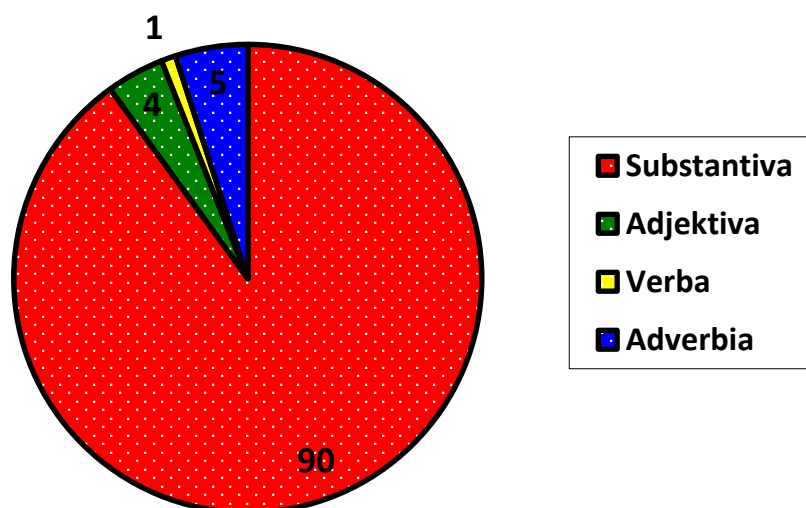
ved' nás! Klára na **kozlíku** výskala radostí; to si nemůžete představit, jak byl Jeho Důstojnost pan kočí pohoršen, že musí sedět vedle ní. Kromě toho se koně každou minutu splášili z toho jejího kvikotu a kokrhání, inu, byla to čerchmantská jízda. Když jsme jeli půldruhé hodiny, povídám: Jasnosti, to už jsme udělali aspoň čtrnáct kilometrů. To je jedno, bručel kníže, třeba sto kilometrů. No dobrá, já na to, ale Klára se s tou druhou kyticí vrátila za hodinu. To místo nemůže tedy být dál než tři kilometry od Lubence. Kláro, křičí kníže a ukazuje na ty modré chryzantémy, kde to roste? Kdes tohle našla? Klára se rozkrákorala a ukazovala pořád dopředu. Nejspíš byla ráda, že jede v kočáře. Poslouchejte, já myslel, že ji kníže zabije; kristepane, ten se uměl vztekat! Z koní kapala pěna, Klára kejhala, kníže se rouhal, kočí div nebrečel hanbou a já jsem dělal plány, jak vypátrat modrou chryzantému. Jasnosti, povídám, takhle to nepůjde. Musíme hledat bez Kláry. Uděláme si na mapě **kružítkem** okruh tří kilometrů, rozdělíme to na úseky a budeme hledat dům od domu. Člověče, řekl kníže, na tři kilometry od Lubence není přece žádný park! To je dobře, povídám. V parku byste našel starého čerta; ledaže byste hledal ageratum nebo kanu. Koukejte se, tadyhle dole na stonku je drobet půdy; to není žádný humus, to je mazlavá žluťka, nejspíš hnojená lidským tentononc. Musíme hledat místo, kde je hodně holubů; na lupení máte plno holubího trusu. Nejspíš to roste u plotu z neloupaných **tyček**, protože tuhle je v paždí listu ždibet odprýsknuté smrkové kůry. Tak, to je přesné vodítko. Jaké? povídá kníže. No, takové, já řku, že to musíme hledat u každé chalupy v okruhu tří kilometrů; rozdělíme se na čtyři skupiny: vy, já, váš zahradník a můj pomocník Vencl, a je to. Dobrá, ráno nato byla první věc, že mi Klára zase přinesla pugét modrých chryzantém. Potom jsem propátral svůj úsek, v každé hospodě jsem pil teplé pivo, jedl **syrečky** a ptal se lidí po modrých chryzantémách. Pane, neptejte se, jaký průjem jsem měl po těch **syrečkách**; horko bylo, jako se někdy koncem září vydaří, a já vlezl do každé chalupy a musel si nechat líbit ledajaké hrubství, protože lidé si mysleli, že jsem blázen, agent nebo někdo od úřadu. Ale jedna věc byla večer jistá: žádná modrá chryzantéma v mém úseku nerostla. V ostatních třech nenašli taky nic. Jen Klára přinesla novou kyticí nalámaných modrých chryzantém. To víte, takový kníže je velký pán, když se to vezme kolem a kolem; tak on si zavolal četníky, každému dal do ruky jeden květ modré chryzantémy a slíbil jim nevimco, když mu najdou, kde to roste. Četníci, pane, to jsou vzdělaní lidé, čtou noviny a tak; krom toho znají každý kámen a mají náramný vliv. Pane, považte si, že toho dne šest četníků, obecní strážníci, starostové

obcí, školní mládež s učiteli a jedna tlupa cikánů prolézali celý ten kousek země v okruhu tří kilometrů, otrhali všechno, co kde kvetlo, a donesli to do zámku. Prokrindapána, to vám toho bylo, jako o Božím těle; ale modrá chryzantéma, to se ví, ani jedna. Kláru jsme dali po celý den hlídat; v noci utekla a po půlnoci mi přinesla plnou náruč modrých chryzantém. Dali jsme ji hned zavřít do šatlavy, aby neotrhalo všechny; ale byli jsme v koncích. Namouduši, to bylo jako v začarování; představte si, kraj jako dlaň – Poslouchejte, člověk má právo být sprostý, když je v moc velké bídě nebo když ho potká neúspěch; to já znám; ale když mně kníže pán z toho vzteku řekl, že jsem stejný idiot jako Klára, namítl jsem mu, že si od takového starého kreténa nenechám nadávat, a šel jsem rovnou k vlaku; od té doby jsem v Lubenci nebyl. Ale když už jsem seděl ve vagóně a vlak se hnul, já jsem se, pane, dal do breku jako malý kluk, že už nevidím modrou chryzantému a že ji nadobro opouštím. A jak tak brečím a koukám z okna, vidím hnedle u trati něco modrého. Pane Čapek, to bylo silnější než já: vyhodilo mne to ze sedadla a zatahalo to za poplašnou brzdu – já o tom ani nevěděl; vlakem to drclo, jak brzdili, a já jsem se svalil na protější sedadlo – přitom jsem si zlomil tenhle prst. A když přiběhl konduktér, koktal jsem, že jsem něco v Lubenci zapomněl, a musel jsem zaplatit zatracenou pokutu. Pane, já jsem nadával jako špaček a kulhal jsem po trati zpátky k tomu modrému. Ty troubo, říkal jsem si, třeba to je jenom podzimní aster nebo jiný modrý neřád, a ty vyhodíš takové nekřesťanské peníze! Ušel jsem asi pět set metrů; už jsem myslel, že to modré nemohlo být tak daleko, že jsem to minul nebo že se mi to jenom zdálo, když na takovém malém náspu vidím vechtrovský domek a přes **tyčkový plot** jeho **zahrádky** kouká to modré. Byly to dva trsy modré chryzantémy. Pane, každé dítě ví, co tihle vechtři pěstují na svých **zahrádkách**. Krom kapusty a melounů je to obvyčně slunečnice, pár červených růží, malvy, tropaeolum a nějaká ta jirčina; tady ten **chlapík** neměl ani to, ale jenom brambory, fazole, jeden černý bez a tady v koutě ty dvě modré chryzantémy. Člověče, povídám mu přes plot, kde jste vzal tyhle kytky? Ty modrý? řekl hlídač. Jo, ty tu zůstaly po nebožtíkovi Čermákovi, co tu byl vechtrem přede mnou. Ale tady po trati se nesmí chodit, pane. Tamhle je **tabulka** ,Po trati choditi se zapovídá'. Co tu máte co dělat? **Strejčku**, povídám mu, a prosím vás, kudy se k vám chodí? Po trati, na to hlídač. Ale sem nemá nikdo co chodit. Co tu chcete? Kliděte se, zatracenej trumbero, ale na trať nesmíte ani nohou! Tak kudy, já řku, se mám klidit? To mně je jedno, křičí hlídač, ale po trati ne, a basta! Sednu si tedy na ten břeh a povídám:

Poslouchejte, **dědo**, prodejte mi ty modré kytky. Neprodám, bručí vechtr. A pakujte se vocaď. Tady se nesmí sedět! Pročpak ne, říkám mu. To není napsáno na žádné **tabulce**, že se tu nesmí sedět. Chodit se tu nesmí, a já teda nechodím. Hlídač se zarazil a obmezil se na to, že mně nadával přes plot. Ale byl to nejspíš samotář; za chvíli přestal nadávat a mluvil sám se sebou. Za půl hodiny vyšel, aby obhlédl trať. Tak co, zastavil se u mne, budete vocaď, nebo ne? Nemůžu, povídám, po trati chodit je zakázáno a jiná cesta odtud nevede. Hlídač chvíli přemýšlel. Tak víte co, řekl potom, až tamhle zajdu za ten pešunk, ztraťte se odtud po trati; já to nebudu vidět. Vřele jsem mu poděkoval, a když zašel za ten pešunk, přešel jsem přes plot do jeho **zahradky** a jeho vlastním rýčem jsem vyryl obě ty modré chryzantémy. Já jsem je ukradl, pane. Jsem poctivý chlap a kradl jsem v životě jenom sedmkrát; a vždycky to byly kytky. Za **hodinku** jsem seděl ve vlaku a vezl si domů ukradené modré chryzantémy. Když jsem jel podle toho strážního **domku**, stál tam ten vechtr s **praporečkem** a škaredil se jako čert. Mával jsem na něj kloboukem, ale myslím, že mě nepoznal. Tak to vidíte, pane: že tam byla **tabulka** s nápisem Zakázaná cesta, nikoho, ani nás, ani četníky, ani cikány, ani děti nenapadlo, že by tam někdo mohl jít hledat modré chryzantémy. Takovou sílu, pane, má výstražná **tabulka**. Možná, že u vechtrovských **domků** rostou modré petrklíče nebo strom poznání nebo zlaté kapradí, ale nikdo je nikdy neobjeví, protože po trati choditi se přísně zapovídá, a basta. Jenom bláznivá Klára se tam dostala, protože byla idiot a neuměla číst. Proto jsem dal modré **pompónce** chryzantémě jméno Klára. Už se s ní párám patnáct let. Ale nejspíš jsem ji zchoulostivil dobrou půdou a vláhou – ten krobián vechtr ji vůbec nezaléval, měla tam jíl jako cín; zkrátka zjara mně vyrazí, v létě dostane padlí a v srpnu zachází. Považte si, já jediný na světě mám modrou chryzantému, a nemohu s ní na veřejnost. Kdepak Bretagne a Anastázie, ty jsou jen trochu do lila; ale Klára, pane, až mně jednou pokvete Klára, tak o ní bude mluvit celý svět.”

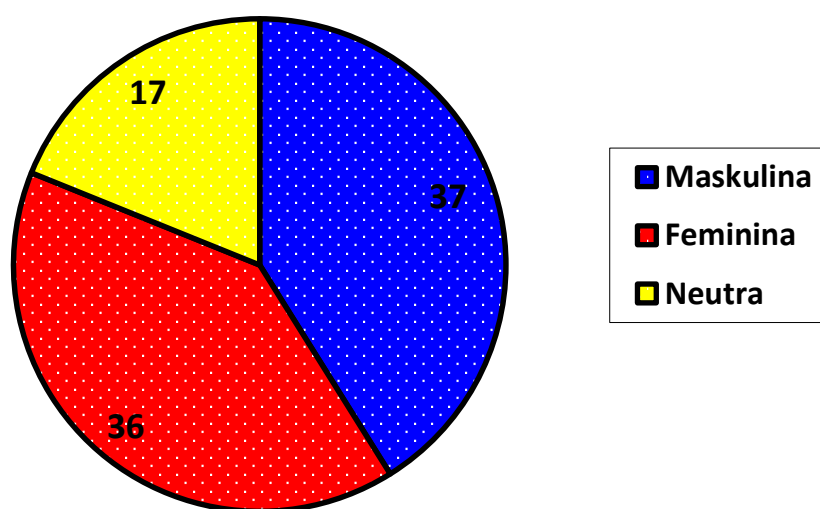
Příloha 5: Graf

Deminutiva dle slovních druhů

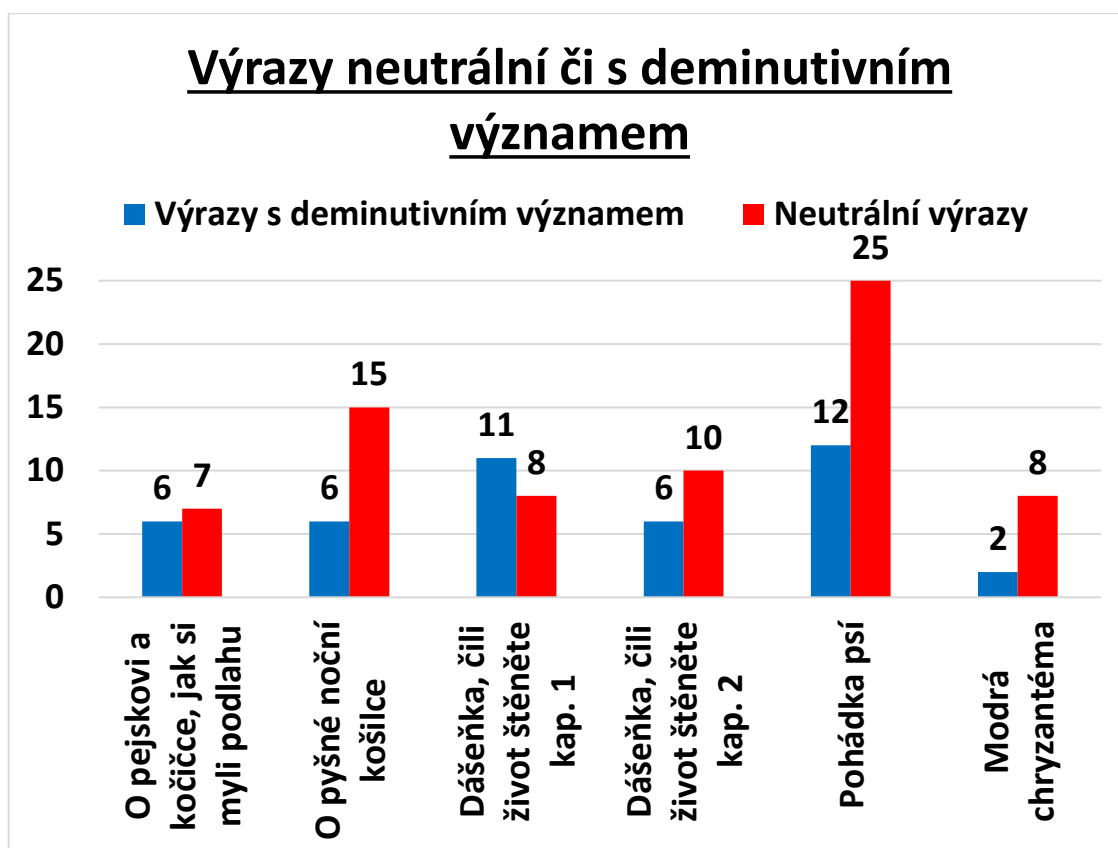

Příloha 6: Graf

Deminutiva dle rodů

Příloha 7: Graf

Příloha 8: Graf

Tvoření deminutiv pomocí adjektiv

